

Bestaansonzekerheid, Statusangst en Politieke Voorkeur: Een Onderzoek naar de groeiende affiniteit met de PVV

In hoeverre kan de affiniteit met de PVV onder de Nederlanders worden verklaard door bestaansonzekerheid en kan dit worden verklaard door gevoelens van statusangst?

Bachelor werkstuk

05-06-2024

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Sociologie

Auteur Rachel Both (S4550358) , r.a.both@student.rug.nl

Begeleider dr. R.C. (Rita) Smaniotto

Tweede lezer dr. M. (Marinus) Spreen

Abstract

De Partij voor de Vrijheid (PVV) behaalde in de Tweede Kamerverkiezingen een grote overwinning door 37 zetels te bemachtigen. De PVV heeft veel polariserende standpunten en daarom is het belangrijk te begrijpen waarom Nederlanders steeds meer affiniteit hebben met deze partij. De steeds groter wordende affiniteit met de PVV laat een politieke verschuiving zien in de Nederlandse samenleving. Politieke verschuivingen zijn interessant omdat zij laten zien dat er maatschappelijke veranderingen plaatsvinden. Door veranderingen in de maatschappij beter te begrijpen, kunnen deze beter worden verklaard en kunnen de gevolgen hiervan mogelijk eerder gesignaleerd worden. Een maatschappelijke verandering in onze samenleving is de steeds groter wordende groep mensen die leeft in bestaansonzekerheid. Bestaansonzekerheid is in dit onderzoek gedefinieerd als het niet genoeg geld hebben om rond te kunnen komen en de angst dit in de toekomst niet meer te kunnen doen. In dit onderzoek is onderzocht of de groeiende affiniteit met de PVV verklaard kan worden door het toenemende aantal mensen dat leeft in bestaansonzekerheid. Daarnaast wordt onderzocht of dit verband te verklaren is door statusangst. Statusangst is de angst die mensen hebben wanneer ze bang zijn dat anderen op hen neerkijken. De centrale vraag in dit onderzoek is dan ook of mensen die leven in bestaansonzekerheid eerder affiniteit met de PVV hebben omdat zij statusangst hebben. Dit onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een kwantitatief onderzoek, waarbij data van het LISS-panel werd gebruikt. Het LISS-panel is een longitudinaal onderzoek. Dit onderzoek maakt gebruik van de meest recente dataset uit 2023 (N=266). Uit de resultaten kwam naar voren dat mensen die leven in bestaansonzekerheid een hogere kans hebben om affiniteit te hebben met de PVV. Daarnaast bleek dat mensen die leven in statusangst een hogere kans hebben om affiniteit te hebben met de PVV. Echter, het verband tussen bestaansonzekerheid en affiniteit met de PVV werd niet verklaard door statusangst. Dat er geen verklarend effect is gevonden kan mogelijk komen doordat er in de steekproef relatief weinig mensen zaten die last hadden van statusangst en dat dit weer komt door de manier waarop statusangst in dit onderzoek is gemeten. Het is daarnaast mogelijk dat het verband tussen statusangst en affiniteit met de PVV verklaard wordt door bestaansonzekerheid.

Inhoudsopgave

Abstract	3
1. Inleiding	7
2. Theoretisch kader	10
2.1 Bestaansonzekerheid en het hebben van affiniteit met de PVV.....	10
2.2 Bestaansonzekerheid, statusangst en affiniteit met de PVV	13
2.3 Controlevariabelen	16
2.3.1 Geslacht	16
2.3.2 Leeftijd.....	17
2.3.3 Opleiding	17
2.4 Visualisatie van het onderzoeksmodel.....	18
3. Methoden.....	19
3.1 Data en procedure.....	19
3.2 Operationalisatie	20
3.2.1 Affiniteit PVV	21
3.2.3 Statusangst	22
3.2.4 Controlevariabelen	23
3.3 Analyseopzet	23
4. Resultaten.....	25
4.1 Univariante statistieken	25
4.2 Bivariante statistieken.....	27
4.3 Modevaluatie	29
4.3.1 Modelfit	29
4.3.2 Assumpties, multicollineariteit en uitbijters	30
4.4 Hypothesetoetsing	31
4.4.2 Statusangst	31
4.4.3 Controlevariabelen	32
5. Conclusie en discussie.....	36
Bestaansonzekerheid en het hebben van affiniteit met de PVV.....	36
Statusangst, bestaansonzekerheid en affiniteit met de PVV	37
6. Literatuurlijst:	40
Bijlage 1.	47
Algemene filters	47
Affiniteit PVV	49
Bestaansonzekerheid	52
Statusangst	56

Controle variabelen	60
Geslacht	60
Leeftijd	61
Opleiding	63
Bijlage 2	66
Univariate statistieken	66
Bivariate statistieken	67
Dummy*dummy	67
Dummy*continue variabele	69
continue*continue (continue * dummy).....	70
Logistische regressieanalyse	71
Lineaire regressieanalyse voor Model 3a en 3b.....	74
Bijlage 3:	77
Assumpties controleren van de lineaire regressieanalyse van Model 1,2 en 4.	77
Assumpties controleren van de logistische regressieanalyse van Model 1, 2 en 4	79
Assumpties controleren van de lineaire regressieanalyse voor Model 3a en 3b	80
Outliers	82
Bijlage 4: Gebruik AI-software.....	89

1. Inleiding

Bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2023 behaalde de Partij voor de Vrijheid (PVV) een grote overwinning. De PVV behaalde maar liefst 37 zetels en won daarmee 20 zetels ten opzichte van de vorige verkiezing (Kiesraad, 2023; Kiesraad, 2021). De overwinning van 37 zetels betekent dat ongeveer een kwart van de mensen die stemde, dit deed op de PVV (NOS, z.d.). Dit kwam voor velen als een verrassing. Echter is er in de Nederlandse samenleving al langere tijd sprake van een verschuiving in politieke voorkeur (Vossen, 2012). De trend dat populistische partijen zoals de PVV steeds meer steun krijgen ten koste van oorspronkelijke volkspartijen zoals bijvoorbeeld de Partij van de arbeid (PvdA), is niet alleen in Nederland zichtbaar maar ook in andere Europese landen (Guth & Nelsen, 2019). Verschuivingen in politieke voorkeur zijn interessant omdat zij laten zien dat er veranderingen plaatsvinden in de maatschappij. Maatschappelijke veranderingen en politieke veranderingen hebben namelijk een complexe wisselwerking met elkaar (Kamrava, 2000). Door veranderingen in de maatschappij beter te begrijpen, kunnen deze beter worden verklaard en de gevolgen hiervan mogelijk eerder gesignaleerd worden.

Een van de maatschappelijke veranderingen die in Europa maar ook in Nederland plaatsvindt, is de groeiende groep mensen die in bestaansonzekerheid leeft (Franken et al., 2022). Deze toenemende onzekerheid was dan ook een onderwerp dat hoog op de agenda stond in de verkiezingen van 2023. In dit onderzoek bestaat bestaansonzekerheid uit twee verschillende aspecten. Het betreft zowel de huidige uitdaging om voldoende financiële middelen te hebben om te voorzien in basisbehoeften, als de voortdurende zorg en angst voor de mogelijkheid om in de toekomst niet meer rond te kunnen komen. Het gaat bij bestaansonzekerheid dus niet alleen over de huidige financiële situatie waarin iemand leeft maar ook het toekomstperspectief.

Bestaansonzekerheid beïnvloedt mogelijk de politieke voorkeur omdat deze mensen andere behoeftes hebben dan mensen die niet leven in bestaansonzekerheid. De PVV staat bij het grote publiek bekend als een partij die zich voornamelijk richt op standpunten over integratie, veiligheid en immigratie. Haar andere standpunten worden hierdoor wellicht enigszins ondergesneeuwd. Economisch gezien heeft de PVV veel linkse standpunten zoals bijvoorbeeld het verlagen van de sociale huur, het verhogen van het wettelijk minimumloon en het verlagen van BTW op boodschappen van 9% naar 0% (PVV partijprogramma, 2023). Mensen die leven in bestaansonzekerheid zouden eerder affiniteit kunnen hebben met de PVV vanwege deze economische standpunten aangezien die er gericht op zijn om hun financiële situatie te verbeteren. Echter ligt de nadruk in het verkiezingsprogramma vooral op hun polariserende standpunten rondom migratie die zelfs soms ingaan tegen de grondwet en mensenrechten (Chavannes, 2023). Men kan zich dus afvragen in hoeverre de PVV stemmers bekend zijn met haar economische standpunten en

dit meenemen in hun stemgedrag. Dit wekt de vraag op hoe de groei in affiniteit met de PVV kan worden verklaard en wat de oorzaken zijn van deze affiniteit. Met affiniteit met de PVV wordt bedoeld dat mensen sympathie hebben voor Geert Wilders en/of de PVV. In dit onderzoek zal niet het daadwerkelijke stemgedrag worden geanalyseerd maar het hebben van sympathie voor de PVV. Later zal deze keuze verder worden beargumenteerd.

Leven in bestaansonzekerheid heeft naast economische problemen vaak ook psychologische gevolgen wat invloed heeft op het mentale welzijn van deze mensen (Weinstein & Stone, 2018). Dit wordt treffend geïllustreerd in het verhalenboek *Gezichten van een onzeker bestaan* (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2021). In dit boek komen mensen aan het woord die in bestaansonzekerheid leven. Zij vertellen hoe dit veel invloed heeft gehad op hun mentale welzijn. Een vaak terugkerend thema in dit boek is het gevoel van minderwaardigheid door de financiële situatie waarin iemand zich bevindt. Dit gevoel van minderwaardigheid wordt ook wel statusangst genoemd. Statusangst houdt in dat mensen zich zorgen maken over hoe ze worden gezien door anderen in de samenleving. Doordat mensen zich minderwaardig voelen tegenover anderen hebben zij het idee dat mensen op hen neerkijken. Mensen kunnen zich minderwaardig voelen door hun financiële situatie en zijn bang dat daardoor op hen wordt neergekeken door de mensen die het financieel beter hebben (De Botton, 2004).

De PVV zegt op te komen voor de 'gewone man' en belooft de belangen van Nederlandse burgers te beschermen (PVV partijprogramma, 2023). In het boek *Wegen naar Wilders: PVV-stemmers in hun eigen woorden* geven PVV-stemmers aan dat de partij een gevoel van zekerheid en identiteit aan hun geeft (Damhuis, 2017). Deze boodschap lijkt met name aan te slaan bij mensen die worstelen met bestaansonzekerheid en de daaruit voortvloeiende gevoelens van statusangst. Zo is eerder al aangetoond dat er een verband is tussen statusangst en affiniteit met populistische partijen (Cohen, 2019). Dit roept de vraag op of mensen die leven in bestaansonzekerheid eerder affiniteit hebben met de PVV omdat zij statusangst hebben.

Dit onderzoek is relevant omdat de PVV een invloedrijke politieke partij is met sterke standpunten over immigratie, identiteit en veiligheid. Door te begrijpen waarom mensen affiniteit hebben met de PVV, kunnen belangrijke inzichten worden verkregen over de problemen in de maatschappij en de motieven om sympathie te voelen voor de PVV. Bovendien zijn de standpunten van de PVV polariserend van aard. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat in landen waar in hogere mate mensen te maken hebben bestaansonzekerheid er meer sprake is van polarisatie (Sairam, 2022). Het begrijpen van de relatie tussen bestaansonzekerheid, statusangst en affiniteit met een partij die uitspraken doet die tegen de mensenrechten en grondwet zijn, zoals de PVV, kan leiden tot gerichte

maatregelen om het steeds meer polariserende klimaat in Nederland tegen te gaan. Dit onderzoek is dus een toevoeging op het maatschappelijke debat over de invloed van bestaansonzekerheid en statusangst op het politieke landschap en de steeds groter wordende polarisatie in Nederland.

Er is al veel onderzoek gedaan naar het verband tussen bestaansonzekerheid en de populariteit van populistische partijen (Rebecchi & Rohde, 2022; Guiso et al., 2023; Bossert et al., 2019). In dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van erg recente data uit 2022 en 2023. In de afgelopen paar jaar is de bestaanszekerheid in de samenleving veranderd door COVID-19 en door geopolitieke instabiliteit dat zorgt voor hogere prijzen voor aardgas en aardolie (CPB, 2022). Daarnaast is er wereldwijd in de afgelopen jaren sprake geweest van een sterke stijging van de prijs van boodschappen (CBS, 2023a). Door al deze actuele veranderingen verandert de mate van bestaansonzekerheid in de samenleving. Het is daarom interessant om te onderzoeken wat het effect van deze nieuwe ontwikkelingen heeft op het verband tussen bestaansonzekerheid en affiniteit met de PVV. Het is relevant om te onderzoeken of eerder gevonden verbanden tussen affiniteit met populisme en bestaansonzekerheid consistent blijven over tijd en of er veranderingen plaatsvinden in dit verband tussen bestaansonzekerheid en populistische partijen zoals de PVV naarmate er veranderingen plaatsvinden in de maatschappij.

Daarnaast wordt er in dit onderzoek een specifieke verklaring onderzocht voor het verband tussen affiniteit met de PVV en bestaansonzekerheid namelijk statusangst. Er wordt dus niet alleen gekeken of statusangst effect heeft op affiniteit met populistische partijen zoals de PVV maar ook of er sprake is van een verklarende rol.

Als laatste wordt affiniteit met de PVV gebruikt in plaats van stemgedrag om onderzoek te doen naar de redenen waarom deze partij populairder wordt. Dit wordt gedaan omdat stemmen een momentopname is en het hebben van affiniteit voor een bepaalde partij stabiel is en daardoor minder snel verandert dan een daadwerkelijk uitgebrachte stem. Zwevende kiezers twijfelen bijvoorbeeld op wie ze moeten stemmen. De zwevende kiezer kan daarmee met verschillende partijen affiniteit hebben maar kiest op het laatste moment op welke partij er daadwerkelijk gestemd gaat worden. De zwevende kiezer kan zich snel weer bedenken en had mogelijk als de verkiezingen een week later waren geweest op een andere partij gestemd. Terwijl het hebben van affiniteit met een partij niet zo snel verandert. Om deze reden is naast de recente dataset die is gebruikt ook de manier waarop politieke voorkeur wordt onderzocht een toevoeging op het wetenschappelijke debat.

Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

In hoeverre kan de affiniteit met de PVV onder de Nederlanders worden verklaard door bestaansonzekerheid en kan dit worden verklaard door gevoelens van statusangst?

2. Theoretisch kader

2.1 Bestaansonzekerheid en het hebben van affiniteit met de PVV

Nederland heeft sinds de Tweede Wereldoorlog een aanzienlijke economische groei doorgemaakt. Zo is de materiële welvaart sinds 1950 vijf keer zo groot geworden en is het bruto nationaal product gemiddeld jaarlijks met 2,5% gestegen. Dit heeft geleid tot een tien keer zo grote economie in slechts zeventig jaar (CPB, z.d.) en daarmee is Nederland dan ook één van de rijkste landen in Europa (Eurostat, 2012). Deze welvaart is grotendeels te danken aan het feit dat Nederland een handelsland is dat veel profijt heeft gehad bij de ontwikkelende technologie, globalisering en automatisering (CPB, z.d.).

Door de groeiende welvaart veranderen de behoeftes van de mensen in westerse landen waaronder Nederland. De piramide van Maslow helpt om dit beter te begrijpen op individueel niveau (Maslow, 1947). Maslow stelt dat mensen hun behoeftes vervullen in een hiërarchische volgorde, afhankelijk van hoe belangrijk deze zijn om te overleven. Eerst komen de fysiologische behoeftes, zoals eten, drinken en slapen, gevolgd door de behoefte aan fysieke en economische veiligheid. Deze behoefte wordt ook wel bestaanszekerheid genoemd. Als deze basisbehoeftes zijn vervuld kunnen mensen zich meer richten op niet-materiële behoeftes zoals liefde, erbij horen en waardering. Uiteindelijk willen mensen zichzelf ontwikkelen en hun volledige capaciteit kunnen gebruiken, wat zelfontplooiing wordt genoemd. Deze hogere behoeftes worden pas belangrijk als de lager liggende behoeftes en daarmee de basisbehoeftes zijn vervuld. Aan de hand van de piramide van Maslow kan worden geconcludeerd dat er op individueel niveau een verandering plaats vindt in de behoeftes en prioriteiten van het individu als er wordt voorzien in de basisbehoeftes.

Als gevolg van de veranderingen op individueel niveau verandert de samenleving ook op collectief niveau doordat de prioriteiten van behoeftes veranderen als een land welvarender wordt (Inglehart, 1977). Mensen geven in tijden van algemene schaarste de hoogste prioriteit aan eerste levensbehoeftes. Als hierin wordt voorzien wordt de prioriteit meer verlegd naar niet-materiële zaken. De prioriteit leggen bij niet materiële zaken noemt Inglehart (1977) postmaterialisme (Hendriks Vettehen, 1990). Inwoners van westerse landen waaronder Nederland, hebben jarenlang uitzonderlijk hoge niveaus van economische en fysieke veiligheid ervaren en daardoor is er geen sprake van schaarste in deze behoeftes meer. Hierdoor krijgen mensen meer behoefte naar niet materiële zaken en worden postmateriële behoeftes belangrijker. Er heeft dus een verschuiving

plaatsgevonden van meer materiële georiënteerd samenleving naar een meer postmateriële georiënteerd samenleving, omdat de materiële behoeftes als vanzelfsprekend worden beschouwd. Postmateriële behoeftes die Inglehart (1977) gebruikt in zijn onderzoek zijn bijvoorbeeld vrijheid van meningsuiting en meer zeggenschap in de politiek en werk. Materiële waarden zijn daarentegen meer gericht op defensie en een sterke economie. Dit zijn waarden die meer te maken hebben met basisbehoeftes en veiligheid zoals die ook terug te zien zijn in de piramide van Maslow.

Doordat postmateriële waarden belangrijker zijn geworden in de Nederlandse samenleving zijn politieke partijen hier ook steeds meer prioriteit aan gaan geven of werden er nieuwe partijen opgericht die deze dergelijke waarden een prioriteit gaven (Inglehart & Norris, 2016). In de Nederlandse politiek worden postmateriële partijen vaak geassocieerd met groene en progressieve bewegingen die nadruk leggen op waarden zoals milieubescherming, mensenrechten, en sociale gelijkheid, boven economische en materiële groei (Inglehart & Norris, 2016; Dekker et al., 2014). Voorbeelden van zulke partijen zijn GroenLinks, Democraten 66 en Partij voor de Dieren.

Partijen die zich meer oriënteren op postmateriële waarden zijn over het algemeen opener naar immigranten omdat ze meer waarde hechten aan culturele diversiteit, tolerantie en inclusiviteit. Ze zijn hierdoor vaker geneigd om de culturele en etnische diversiteit te omarmen en te zien als een verrijking voor de samenleving (Janmaat & Braun, 2009). Daarnaast leggen postmateriële partijen vaak de nadruk op mensenrechten, gelijkheid en sociale rechtvaardigheid. Ze streven naar gelijke rechten en kansen voor immigranten en minderheden en willen zich inzetten tegen discriminatie en racisme.

Kortom, de Nederlandse samenleving en politiek zijn steeds meer gericht op postmateriële waarden voortgestuwd door een toename in de absolute welvaart. Echter, niet iedereen heeft profijt van de groeiende welvaart. In de afgelopen decennia is de inkomensongelijkheid in Europa toegenomen (Castells-Quintana et al., 2015). De reële inkomens van de meeste mensen zijn gestagneerd of zelfs gedaald, terwijl de economische groei voornamelijk ten goede is gekomen aan de top tien procent van de bevolking (Van Bergen & Visser, 2014). Er is dus sprake van een groeiende ongelijkheid, waarbij sommige mensen makkelijker kunnen voorzien in hun fysieke en economische behoeftes dan anderen. Deze groeiende ongelijkheid wordt versterkt door automatisering, globalisering, de afname van vakbonden en grotere mobiliteit van kapitaal en arbeid (Inglehart & Norris, 2016; Standing, 2021). Automatisering zorgt er bijvoorbeeld voor dat steeds meer routinematige banen worden vervangen door machines en robots, waardoor banen verdwijnen en de vaardigheden die eerst nodig waren minder gevraagd worden op de arbeidsmarkt. Dit leidt tot dalende lonen. Automatisering komt aan de andere kant juist ten goede aan hoogopgeleide arbeiders en kapitaalbezitters, zoals

eigenaren aandeelhouders van bedrijven. Deze mensen profiteren juist van hogere rendementen op hun investeringen (Moll et al., 2021). Om deze reden versterkt automatisering de toenemende ongelijkheid

Door de groeiende ongelijkheid ontstaat er een steeds groter wordende groep mensen die niet meer wordt voorzien in de tweede laag van de behoefte piramide van Maslow, bestaanszekerheid. Deze mensen kunnen niet meer vanzelfsprekend voorzien in hun materiële behoeftes of maken zich hier zorgen over voor in de toekomst. Vanuit de theorie van Maslow is te concluderen dat mensen pas grotere behoefte krijgen naar postmateriële waarden als de materiële behoeftes zijn vervuld.

Het beleid van progressieve partijen die zich richten op postmateriële waarden sluit daardoor niet aan bij de problemen van de mensen die leven in bestaansonzekerheid. Deze partijen geven namelijk prioriteit aan postmateriële behoeftes, zoals een toegankelijker immigratiebeleid, terwijl deze mensen zelf nog niet eens kunnen voorzien in hun bestaanszekerheid. Hierdoor ontstaat het gevoel dat de behoeftes van het eigen volk worden verwaarloosd en vergeten terwijl er tegelijkertijd wel beleid wordt gemaakt voor immigranten en asielzoekers. Dit zorgt ervoor dat mensen die leven in bestaansonzekerheid het idee hebben dat zij oneerlijk worden behandeld in vergelijking tot immigranten. Dit zorgt voor meer anti-immigratie opvattingen (Gheorghiu et al., 2021). Deze mensen vinden dat de prioriteiten van de autochtone bevolking boven die van allochtonen moeten worden gesteld (Van Reybrouck, 2008). Vandaar dat er binnen deze groep een toenemende vraag is naar beleid gericht op de behoeftes van de autochtone bevolking in plaats van de immigranten (Norris & Inglehart, 2019).

De PVV heeft veel anti-postmateriële standpunten. Zo zijn ze bijvoorbeeld tegen het klimaatakkoord en willen ze dat Nederland een zelfstandige krijgsmacht blijft hebben. Het belangrijkste anti-postmateriële standpunt dat ze hebben is ongetwijfeld het duidelijke anti-immigratie standpunt dat zij innemen. 80% van de mensen die stemde op de PVV geeft aan dat immigratie meespeelden in hun stemkeuze (Ipsos, 2023). Zo wil de PVV zich terug trekken uit VN-vluchtelingenverdrag en willen ze minder islamitische invloeden tolereren in Nederland. In de immigratiestandpunten van de PVV is een sterke ideologie te lezen waarbij de Nederlanders voorrang op hulp hebben in vergelijking met immigranten. Dit is ook terug te zien in de titel van het partijprogramma van 2023: "Nederlanders weer op 1." (PVV partijprogramma, 2023).

De PVV geeft door hun anti-postmateriële standpunten een stem aan de groeiende vraag om op te komen voor de autochtone Nederlander die in bestaansonzekerheid leven. Dit spreekt veel mensen aan die zich benadeeld en oneerlijk behandeld voelen in vergelijking met immigranten. Deze mensen hebben het idee dat de overheid hen heeft laten zitten en begrijpen niet waarom de overheid

immigranten probeert te helpen terwijl niemand hen probeert te helpen (Damhuis, 2017). Deze gevoelens van ongenoegen worden nauwgezet benoemd in het partijprogramma van de PVV. Een voorbeeld hiervan is het volgende citaat: "Het is absurd dat de Nederlandse politiek het welzijn van asielzoekers en andere immigranten steeds belangrijker heeft gevonden dan het welzijn en de welvaart van Nederlanders." (PVV partijprogramma, 2023). Omdat de PVV zich sterk uitspreekt tegen postmateriële waarden en in het bijzonder immigratie is de eerste hypothese:

Hypothese 1: Nederlanders die leven in bestaansonzekerheid hebben meer affiniteit met de PVV.

2.2 Bestaansonzekerheid, statusangst en affiniteit met de PVV

Geld is een ruilmiddel en daarnaast is het ook een manier om status te verkrijgen. Geld is dus een universeel ruilmiddel dat de waarde van goederen en diensten concreet weergeeft, waardoor het een algemene maatstaf voor waarde is (Simmel, 2004). Hoe meer geld iemand bezit, hoe meer mogelijkheden er zijn om te voorzien in zijn of haar behoeftes. Geld heeft naast het directe effect om als handelsmiddel te worden gebruikt en daarmee te kunnen voorzien in behoeftes echter ook een andere functie namelijk, het verlenen van status (Searle, 2017). Status is de positie die iemand heeft op de sociale ladder (De Botton, 2004). Hoe deze sociale ladder is ingedeeld en hoe er wordt bepaald wie de hoogste trede inneemt en daarmee de hoogste status heeft, is cultureel bepaald. Er zijn bijvoorbeeld culturen waarbij leeftijd de manier is hoe status wordt verkregen. Hoe ouder iemand wordt hoe meer status hij of zij krijgt (Ishii-Kuntz & Lee, 1987). In westerse samenlevingen wordt status vooral verkregen door geld; meer geld betekent meer status. Bestaansonzekerheid brengt daarom niet alleen financiële problemen met zich mee, maar ook gevolgen voor de status die deze mensen hebben binnen de samenleving.

Vroeger was het hebben van veel geld iets wat behoorde tot een selectief groepje mensen. Mensen werden geboren in rijke families van de hogere klasse van de samenleving en verkregen hierdoor geld en daarmee status (Young, 2022). Er waren weinig tot geen mogelijkheden om op de sociale ladder te stijgen omdat de verdeling van rijkdom werd bepaald door afkomst. Armen en rijken leefden zo afgezonderd van elkaar dat sociale mobiliteit onmogelijk was.

Rond 1900 veranderde er veel doordat de vraag naar bekwame arbeiders met vaardigheden en kwaliteiten steeds groter werd. Het verlangen naar onderwijs voor de hele bevolking en gelijke kansen voor elk individu in de samenleving nam toe. Het idee achter onderwijs voor iedereen was om zo gelijke kansen voor iedereen te creëren en dat daardoor de beste mensen aan de top kwamen in plaats van de mensen die toevallig in bevoorrechte posities waren geboren (De Botton, 2004).

Door deze verschuiving werd geld en status minder afhankelijk van de familie waar iemand in werd geboren maar meer van het hebben van eigen succes. Young (2022) noemt dit in zijn boek een meritocratie waar geld en status worden toebedeeld op basis van merit (verdiensten). Merit wordt in zijn boek gedefinieerd als IQ + inspanning. Het idee hierachter is dat vaardigheden en gedrevenheid bepalender zijn voor succes en status dan afkomst (De Beer, 2016). In theorie zouden alle mensen in de samenleving dan elkaars gelijken zijn en heeft iedereen de mogelijkheid om tot de elite te behoren (De Botton, 2004; Young, 2022). Er is dus ruimte om op de sociale ladder te stijgen.

Als iedereen de mogelijkheid heeft om te stijgen op de sociale ladder en zichzelf op kan werken tot de elite en als banen en een hoog inkomen door eigen kracht worden verdiend, is de status die iemand heeft niet meer compleet los te zien van zijn of haar persoonlijke kwaliteiten (De Botton, 2004). In een samenleving waarin geld en daarmee status vooral wordt verkregen door eigen intelligentie en vermogen lijkt geld te wijzen op goede (karakter)eigenschappen.

Er is ook veel kritiek op de meritocratische ideologie. Zo wordt er gediscussieerd of er daadwerkelijk sprake is van eigen verdiensten als IQ en talent aangeboren kwaliteiten zijn (Swierstra et al., 2008). Daarnaast is het de vraag of mensen daadwerkelijk allemaal dezelfde kansen hebben op onderwijs of werk, of dat omgevingsfactoren ook een grote rol spelen in het verkrijgen van succes. In een onderzoek naar mensen die werkloos zijn, kwam vaak naar voren dat deze mensen het idee hadden geen eerlijke kans op onderwijs of werk te hebben gehad, doordat zij bijvoorbeeld de Nederlandse taal slecht spreken of vanuit huis uit nooit gemotiveerd zijn om te studeren (Elshout & Stichting de Driehoek, 2016). Bovendien wordt er ook beargumenteerd dat juist het meritocratische gedachtegoed de ongelijkheid in de samenleving versterkt (Moreira et al., 2022). Echter, het meritocratische idee is wel dominant in onze samenleving, en dat heeft gevolgen voor de mensen die de verliezers zijn van de meritocratie (Elshout et al., 2016).

Immers ontbreekt het de mensen die leven in bestaansonzekerheid juist aan geld en aan de zekerheid om in de toekomst genoeg geld te hebben om te voorzien in hun materiële behoeftes (Standing, 2021). Doordat in Nederland status vooral wordt verdiend door het hebben van geld en mensen die leven in bestaansonzekerheid geen geld hebben, kan hieruit geconcludeerd worden dat deze mensen een lagere status hebben in de maatschappij. Daar komt bij dat deze mensen ook nog eens het idee krijgen dat dit hun eigen schuld is (Wielers, 2023). Mensen die leven in bestaansonzekerheid zijn bang dat mensen die meer geld hebben op hen neerkijken. Vanuit meritocratische ideeën wordt het hebben van veel geld gerechtvaardigd doordat dit is verdiend door eigen inzet en kwaliteiten. Vanuit deze theorie kan het ook gerechtvaardigd worden dat mensen die leven in bestaansonzekerheid dit vast aan hun zelf te danken hebben (Young, 2022). De angst dat

mensen mogelijk op je neerkijken wordt statusangst genoemd. Mensen die leven in bestaansonzekerheid hebben eerder last van statusangst omdat in de Nederlandse samenleving geld als statussymbool wordt gezien en wijst op goede karaktereigenschappen. Door het meritocratische idee dat dominant is in de Nederlandse samenleving heeft zou iedereen dezelfde kansen op succes en daarmee geld moeten hebben en kan het alleen nog maar aan jezelf liggen als je in onzekere financiële omstandigheden beland. Zoals al eerder is benoemd is het sterk de vraag of het individu zoveel invloed heeft op het behalen van zijn eigen succes en geld wat daardoor weer zorgt voor status.

Toch ontlenen mensen uit de elite van de samenleving juist eigenwaarde aan deze manier van statusverdeling. Volgens het meritocratische idee hebben zij hard gewerkt en zijn op eigen kracht gekomen waar ze nu zijn, en kunnen daarmee hun eigen status en inkomen rechtvaardigen. De elite bestaat niet meer uit mensen van adel, zoals vroeger, die de hoogste status hadden. De nieuwe elite bestaat uit hoogopgeleide mensen in de samenleving, omdat zij over het algemeen het meeste geld verdienen (CBS, 2012) en daarmee de hogere status krijgen. In Nederland is het dan ook zo dat de hoogopgeleide elite vaak machtige posities bekleedt in onze samenleving. Zo bestaat bijvoorbeeld het grootste deel van de politiek uit hoogopgeleide mensen (Opleidingsniveau Tweede Kamerleden, z.d.).

Mensen die leven in bestaansonzekerheid en daardoor last hebben van statusangst kunnen geen gevoel van waardigheid meer vinden in de politiek en voelen zich verwaarloosd (Betz, 2020; Abts en Rogenhofer, 2023). Ze hebben het idee dat de elite beleid maakt waar alleen zij zelf voordeel van hebben en dat hun stem niet meer gehoord wordt (Da Silva & Vieira, 2018). Ze hebben het idee dat er geen respect voor hen is. Dit bevestigt hun angst over hun status en het gevoel dat anderen op hen neerkijken. Ze voelen zich machteloos door hun lagere status en hebben het idee dat zij onzichtbaar zijn in de samenleving. De mensen die leven in bestaansonzekerheid zijn op zoek naar waardigheid en kunnen dit in de huidige politiek vaak niet vinden.

Populistische partijen zoals de PVV benadrukken juist dat mensen met een lagere status dit niet aan zichzelf te danken hebben, maar dat dit komt door een corrupt systeem die de elite in stand houdt. Populisten stellen dat de groeiende ongelijkheid veroorzaakt wordt door de elite, die alleen handelt in hun eigen belang. De elite zou niet langer de wil van het volk vertegenwoordigen, maar slechts hun eigen wil (Betz, 2005).

De PVV geeft hierdoor de groep mensen die volgens meritocratische ideeën geen status zouden krijgen juist weer nieuwe waardigheid door te benoemen dat de elite corrupt is en dat de mensen zonder status deze juist wel verdienen. Daarnaast spreekt de PVV de elite ook aan op hun

onrechtmatige deel van de rijkdom en daarmee status in de samenleving. De PVV geeft juist de 'normale Nederlander' waardigheid door te benadrukken dat niet de elite, maar de gewone mensen zou moeten beslissen over de gang van zaken in de samenleving. Daarmee geeft de PVV mensen die zich onzichtbaar voelen in de samenleving juist het idee dat er aan hen wordt gedacht. Deze anti-elite standpunten krijgen veel steun in de bevolking (Spruyt et al., 2016).

Mensen die last hebben van statusangst omdat ze leven in bestaansonzekerheid voelen zich niet meer gerespecteerd in de politiek doordat zij het idee krijgen dat het hun eigen schuld is. Echter benoemd de PVV dat de elite corrupt is en niet meer op komt voor het normale volk en dat zij eigenlijk het geld en de status helemaal niet hebben verdiend. Deze anti-elite houding van de PVV spreekt mensen in bestaansonzekerheid aan omdat deze mensen in hogere mate last hebben van statusangst.

Hieruit volgt:

Hypothese 2: Nederlanders die leven in bestaansonzekerheid hebben eerder affiniteit met de PVV omdat ze meer statusangst hebben.

2.3 Controlevariabelen

Het onderzoeksmodel is uitgebreid met drie controlevariabelen. Dit is gedaan om de interne validiteit te versterken en schijnverbanden te voorkomen. Deze controlevariabelen zijn gekozen omdat zij het effect van bestaansonzekerheid op affiniteit met de PVV mogelijk zouden kunnen vertekenen. In dit onderzoek wordt er gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Er is specifiek gekozen voor deze controlevariabelen omdat eerder onderzoek aantoonde dat deze variabelen invloed kunnen hebben op het verband tussen bestaansonzekerheid en politieke voorkeur en daarmee affiniteit met de PVV.

2.3.1 Geslacht

Het is cruciaal om voor geslacht te controleren om steekproefbias te vermijden. Een kenmerk van het LISS panel is dat verschillende respondenten uit hetzelfde huishouden kunnen deelnemen aan de enquêtes. Het gevolg hiervan is dat de respondenten niet onafhankelijkheid zijn van elkaar en dat er dus niet kan worden gesproken over onafhankelijke respondenten. Om er toch voor te kunnen zorgen dat er sprake is van onafhankelijke respondenten is er voor gekozen respondenten te selecteren die hebben aangegeven het hoofd van het huishouden te zijn. Mannen zijn vaker het hoofdhuishouden dan vrouwen en hebben daardoor een hogere kans om in deze steekproef te komen dan vrouwen. Daarnaast zijn mannen over het algemeen rechtser in hun politieke oriëntatie

dan vrouwen (Nidi, 2021). Door een steekproefbias waarbij mannen oververtegenwoordigd zijn zou dit kunnen leiden tot resultaten die rechtser zijn dan daadwerkelijk het geval is in de populatie. Het is daarom van belang om te controleren voor geslacht.

2.3.2 Leeftijd

Leeftijd lijkt een rol te spelen in de relatie tussen bestaansonzekerheid en de politieke voorkeur voor de PVV. Hoewel trouwe PVV-aanhangers vaak 50 jaar of ouder zijn (Ipsos, 2023), blijkt uit recente verkiezingen dat ook steeds meer jongeren hun stem op de PVV uitbrengen (Ipsos, 2023). Zowel jongeren als ouderen lopen een verhoogd risico op bestaansonzekerheid (Standing, 2021). Jongeren hebben bijvoorbeeld een hoger risico op bestaansonzekerheid door gebrek aan werkervaring, terwijl ouderen soms moeite hebben om te voldoen aan veranderende werkvereisten. Het is dus belangrijk om rekening te houden met leeftijd bij het onderzoeken van de relatie tussen bestaansonzekerheid en affiniteit met de PVV. Leeftijd wordt namelijk steeds belangrijker als voorspeller van stemgedrag. Er wordt zelfs gesuggereerd dat leeftijd mogelijk sociale klasse en religie vervangt als belangrijkste voorspeller van stemkeuze (Rekker, 2020).

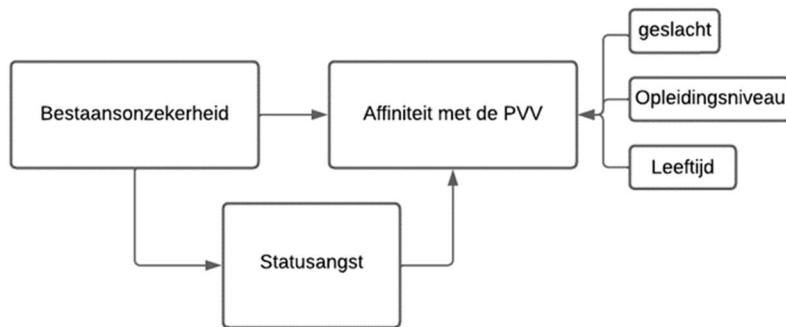
2.3.3 Opleiding

Laagopgeleiden mensen zijn eerder geneigd te stemmen op de PVV (Savelkoul & Scheepers, 2016). Dit is ook terug te zien in onderzoek naar PVV-stemmers na de verkiezingen van 2023. Trouwe PVV-stemmers hebben doorgaans een lager opleidingsniveau en hoogopgeleiden stemmen in verhouding minder op de PVV (Ipsos, 2023). Dit kan komen doordat hoogopgeleiden over het algemeen meer vertrouwen in instituten zoals de overheid, het rechtssysteem en de media hebben (CBS, 2010). Hierdoor zijn ze mogelijk minder geneigd om affiniteit te hebben met de populistische en anti-establishment houding van de PVV. Opleidingsniveau heeft dus een effect op de politieke oriëntatie van het individu (Sondheimer & Green, 2010).

Daarnaast heeft opleidingsniveau ook invloed op economische zekerheid. Hoogopgeleiden hebben gemiddeld een hoger inkomen, terwijl laagopgeleiden juist van minder loon moeten rondkomen (Bovens, 2012; CBS, 2012). Daardoor hebben laagopgeleiden een hogere kans om te leven in bestaansonzekerheid dan hoogopgeleiden. Opleidingsniveau blijkt dus een belangrijke voorspeller te zijn voor zowel bestaansonzekerheid als affiniteit met de PVV. Dit kan leiden tot een schijneffect. Hieruit kan worden geconcludeerd dat het belangrijk is te controleren voor opleidingsniveau.

2.4 Visualisatie van het onderzoeksmodel

Uit dit theoretisch kader volgt het onderzoeksmodel dat is weergegeven in figuur 1. In dit onderzoeksmodel wordt er een hoofdverband tussen Bestaansonzekerheid en affiniteit met de PVV verwacht. Naast het hoofdeffect wordt er een mediërend effect van statusangst verwacht. Tot slot worden de effecten gecontroleerd door de drie controlevariabelen leeftijd, geslacht en opleidingsniveau.

Figuur 1: grafische weergave van het onderzoeksmodel

3. Methoden

3.1 Data en procedure

In dit onderzoek is er gebruik gemaakt van de data die voortkomt uit vragenlijsten die zijn voorgelegd aan het Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences (LISS) panel. Het LISS panel wordt beheerd door Centerdata. Elk jaar neemt Centerdata acht longitudinale kernvragenlijsten af in het LISS panel (Centerdata, 2022). Deze kernvragenlijsten worden de LISS core study genoemd en worden jaarlijks gepubliceerd. Deze jaarlijkse publicaties worden waves genoemd. De eerste wave werd afgenomen in 2007. De LISS core study onderzoekt hoe het leven van mensen verandert, hoe ze reageren op gebeurtenissen, en wat de effecten zijn van veranderingen in de maatschappij. De meest recente wave komt uit 2023 (LISS Core Study - LISS Panel, 2023). De wave uit 2023 is de 15de wave en is in dit onderzoek gebruikt.

De 15de wave bestaat uit 11.622 respondenten. Het LISS panel onderscheidt zich van andere panels doordat respondenten uit hetzelfde huishouden mee mogen. In de 15de wave van het LISS panel doen er respondenten mee uit 5.103 verschillende huishoudens.

Deze steekproef is tot stand gekomen door een aselechte steekproeftrekking uit het bevolkingsregister van het CBS. Zelfaanmelding bij het LISS panel is niet mogelijk. Deze keuze is gemaakt om de representativiteit van de Nederlandse bevolking in het panel te beschermen. Het is hierdoor een steekproef die een goede weergave van de Nederlandse bevolking geeft (Centerdata, 2022).

Elke maand vullen panelleden meerdere vragenlijsten in. Eén lid van het huishouden zorgt voor de gegevens van het huishouden en werkt deze informatie regelmatig bij. Panelleden krijgen een financiële vergoeding voor elke ingevulde vragenlijst. Huishoudens die geen wifi of computer hebben worden hiervan voorzien. Het LISS panel onderscheidt zich van andere online panels doordat ook niet-internetgebruikers mee kunnen doen aan het LISS panel (Centerdata, 2022).

In dit onderzoek is er gebruik gemaakt van twee vragenlijsten die onderdeel zijn van de LISS core study. Dit zijn *Income* en *Politics and values*. Daarnaast is er gebruik gemaakt van een afzonderlijke module genaamd *Social exclusion, control and financial scarcity*. Deze losse module is aan een steekproef van het LISS panel voorgelegd.

De kernvragenlijst over inkomen is aan 7.178 respondenten voorgelegd. 5.488 van de participanten hebben een complete vragenlijst ingeleverd en 113 respondenten een incomplete vragenlijst (responspercentage 78,0%). De kernvragenlijst over politieke waarde is in drie delen afgenomen. Deel 1 is afgenomen in december 2022, deel 2 in januari 2023 en deel 3 in februari 2023. De vragen die in dit onderzoek gebruikt gaan worden komen uit deel 2 van de vragenlijst. Deel 2 van de

vragenlijst is voorgelegd aan 6.688 respondenten en 5.800 vulden de vragenlijst compleet in (responspercentage 86,7%).

Ten slotte is er in dit onderzoek gebruik gemaakt van de module *Social exclusion, control and financial scarcity*. Deze module is voorgelegd aan een getrokken steekproef uit de groep respondenten die hebben meegedaan aan metingen uit 2018, 2020, 2021 en die daarnaast nog steeds actieve panelleden zijn. De uiteindelijk steekproef waar deze module aan werd voorgelegd bestond uit 604 mensen. Hiervan hebben 572 mensen de complete vragenlijst ingeleverd (responspercentage 94,7%). Deze vragenlijst is aan veel minder respondenten voorgelegd dan de twee kernvragenlijsten. Om deze reden is de steekproef die wordt gebruikt in dit onderzoek relatief klein. Als er wordt gefilterd op alle respondenten die de benodigde vragenlijsten hebben gekregen zijn er uiteindelijk 536 respondenten die alle drie de vragenlijsten hebben ontvangen.

Zoals eerder al is beschreven kunnen respondenten uit dezelfde huishoudens mee doen aan het LISS panel. Daardoor kan er niet gesproken worden van onafhankelijke cases. Om er toch voor te zorgen dat alle respondenten in de steekproef onafhankelijk zijn is ervoor gekozen respondenten alleen mee te laten doen in de steekproef als zij het hoofd van het huishouden zijn. De respondenten die niet hebben ingevuld welke positie zij hebben in het huishouden vallen hierdoor ook jammer genoeg af. Door te filteren op hoofd huishouden bestaat de steekproef nog uit 349 respondenten.

Naast het filteren op hoofdhuishouden is er ook voor gekozen allochtone respondenten weg te filteren uit de steekproef. Dit is gedaan omdat in dit onderzoek er specifiek onderzoek wordt gedaan naar de Nederlandse populatie. Om deze reden is er gekozen allochtone Nederlanders niet mee te laten doen in dit onderzoek. Hierdoor bestaat de steekproef uit 275 respondenten.

Naast de respondenten die de vragenlijsten helemaal niet hebben ingevuld zijn er ook respondenten die specifieke vragen niet hebben beantwoord. Voor dit onderzoek zijn alleen de respondenten gebruikt die op alle vragen antwoord hebben gegeven die belangrijk zijn in dit onderzoek. Respondenten die geen antwoord hebben gegeven op deze specifieke vragen zijn eruit gehaald. De steekproef bestaat na het verwijderen van item-non response uit de uiteindelijke steekproef van 266 respondenten. Het totstandkoming van de gebruikte data set door het toepassen van de filters is terug te vinden in bijlage 1.

3.2 Operationalisatie

In deze paragraaf wordt uitgelegd welke vragen/items er precies gebruikt zijn voor het meten van de belangrijke variabelen in het onderzoek. In dit onderzoek werd er gebruik gemaakt van manifeste

variabelen en latente variabelen. Manifeste variabelen zijn variabelen die direct meetbaar en observeerbaar zijn. In dit onderzoek zijn de manifeste variabelen: leeftijd, geslacht, opleiding en affiniteit hebben met de PVV. Aan de andere kant zijn latente variabelen abstracte variabelen die niet direct observeerbaar of meetbaar zijn, maar waarvan het bestaan kan worden afgeleid uit andere, wel meetbare variabelen. Om deze reden wordt er een selectie van items gekozen om zo toch de latente variabelen te kunnen meten. In dit onderzoek zijn bestaansonzekerheid en statusangst latente variabelen. Er wordt per variabele omschreven uit welke items de variabele bestaat, hoe deze is gemeten en hoe deze items bewerkt zijn om tot één variabele te komen. De uitgebreide variabele bewerking met syntax en output is terug te vinden in bijlage 1.

3.2.1 Affiniteit PVV

Affiniteit PVV is gemeten aan de hand van twee items. "Wat vind u van Geert Wilders?" en "Wat vind u van de PVV?" Respondenten konden kiezen voor een getal tussen 0(=zeer onsympathiek) en 10 (zeer sympathiek). Als de respondent het antwoord niet wist was er de mogelijkheid -9 in te vullen. De mensen die -9 hebben ingevuld zijn uit de dataset gehaald. De uitkomsten van de twee vragen zijn bij elkaar opgeteld en gemiddeld tot een schaal (Cronbachs alpha=0,930). Hierdoor ontstond er een continue variabele die gebruikt kon worden voor lineaire regressieanalyses. Uiteindelijk is er voor gekozen een logistische regressieanalyse uit te voeren en daarom is de variabele affiniteit met de PVV gehercodeerd tot een dummy-variabele met antwoordcategorieën 0=geen affiniteit met de PVV en 1=wel affiniteit met de PVV. Deze variabele wordt in de dataset aangeduid met *Dummy_PVV_affiniteit*.

3.2.2 Bestaansonzekerheid

Bestaansonzekerheid is gemeten door respondenten te vragen naar hun financiële situatie via vier verschillende items.

Het eerste item is: (1) Hoe zou u op dit moment de financiële situatie van uw huishouden beschrijven? De antwoordmogelijkheden op dit item zijn: 1 (=er worden schulden gemaakt), 2 (=de spaarmiddelen worden een beetje aangesproken), 3 (=er wordt precies rondgekomen), 4 (=er wordt een beetje geld overgehouden) en 5 (=er wordt veel geld overgehouden).

Het tweede item is: (2) Kijk naar de komende 12 maanden. Denkt u dan dat de uitgaven van uw huishouden: 1(= veel hoger zullen zijn dan de inkomsten), 2(=hoger zullen zijn dan de inkomsten), 3(=ongeveer gelijk zullen zijn aan de inkomsten), 4(=lager zullen zijn dan de inkomsten), 5(=veel lager zullen zijn dan de inkomsten).

Het derde item is: (3) Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven of de financiële situatie van uw huishouden in vergelijking met een jaar geleden is verbeterd of verslechterd?

Het vierde item is: (4) Kunt u op een schaal van 0 tot 10 aangeven hoe moeilijk of gemakkelijk u kunt rondkomen van het inkomen van uw huishouden? Bij de laatste twee items konden de respondenten dus voor een getal tussen 0 en 10 kiezen waar 0 betekent dat er sprake is van een verslechtering en 10 betekent dat er sprake is van een verbetering van hun financiële situatie.

Uit deze vier items is te herleiden of iemand leeft in bestaansonzekerheid. In de inleiding wordt beschreven dat bestaansonzekerheid uit twee verschillende aspecten bestaat. Ten eerste gaat bestaansonzekerheid over het niet genoeg geld hebben om rond te kunnen komen. De items 1 en 4 meten specifiek de huidige mate van economische zekerheid. Ten tweede gaat bestaansonzekerheid over de angst voor een verslechterende financiële situatie in de toekomst (Western et al., 2012). Item 2 vraagt specifiek naar de verwachting die respondenten hebben over hun financiële situatie in de toekomst. Item 3 vraagt niet specifiek over financiële toekomstverwachtingen maar vraagt of de respondent er financieel op achteruit is gegaan in het afgelopen jaar. Ervan uitgaande dat dit extra zorgen over de toekomst met zich meebrengt is dit item ook mee genomen in het meten van bestaansonzekerheid.

Om een variabele te verkrijgen waarbij een hoge score duidt op een hoge mate van bestaansonzekerheid zijn alle items gespiegeld. De eerste twee items zijn op een 5-puntsschaal gemeten en de laatste twee items zijn gemeten op een 11-puntsschaal. Deze items zijn doormiddel van een formule tot eenzelfde schaal gemaakt en daarna bij elkaar opgeteld en gemiddeld tot een schaal. In bijlage 1 zijn alle stappen die zijn uitgevoerd om deze latente variabele te maken uitgebreid beschreven (Cronbachs $\alpha=0,753$). Deze variabele is in de dataset aangeduid als *bestaansonzekerheid*.

3.2.3 Statusangst

Statusangst is gemeten door respondenten te vragen hoe zij denken dat hun financiële situatie invloed heeft op hoe andere mensen naar hun kijken en daarmee invloed heeft op hun positie in de maatschappij. Dit is gedaan aan de hand van de volgende 5 items: (1) Door mijn financiële situatie voel ik mij afgewezen door de maatschappij. (2) Door mijn financiële situatie voel ik mij buitengesloten door de maatschappij. (3) Door mijn financiële situatie voel ik mij onzichtbaar in de maatschappij. (4) Anderen hebben negatieve vooroordelen over mensen in mijn financiële situatie. (5) Mijn financiële situatie heeft een negatieve invloed op hoe anderen zich tegenover mij gedragen. Elke respondent kon antwoord geven op deze item door op een 7-puntsschaal aan te geven in hoeverre ze het eens waren met de stelling. In deze items was 1= helemaal oneens en 7=helemaal eens. Deze items samen meten de variabele statusangst. Zoals in de inleiding al is gedefinieerd is statusangst de angst dat iemand op je neerkijkt zoals De Botton (2004) dit ook schrijft in zijn boek. Mensen hebben het idee dat er op hen wordt neer gekeken door de financiële situatie waar zij in

leven en daardoor niet echt mee doen in de samenleving. Het gevoel van overgeslagen en buitengesloten te worden is met deze items getoetst. De itemscores zijn opgeteld en gemiddeld tot een schaal (Cronbachs alpha=0,802). Deze variabele wordt in de dataset aangeduid met *statusangst*.

3.2.4 Controlevariabelen

In dit onderzoek zijn de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleiding.

Geslacht wordt in de dataset aangeduid als geslacht. Er waren drie antwoord mogelijkheden namelijk (1) man, (2) vrouw (3) anders. De optie om (3) anders in te vullen is sinds februari 2022 mogelijk. In de steekproef die in dit onderzoek wordt gebruikt heeft niemand antwoord mogelijkheid (3) anders ingevuld. Om deze reden is ervoor gekozen om deze antwoordmogelijkheid te verwijderen en het item geslacht een dummy te maken. In de dataset is geslacht gecodeerd naar man (0) en vrouw (1).

Leeftijd wordt in de dataset aangeduid als leeftijd. De respondent vulde zijn leeftijd hierin in jaren in. Het ging hier om de leeftijd die de respondent was op het moment van invullen van het item.

Opleiding wordt in dit onderzoek gemeten door het item opcat te gebruiken. De respondenten konden bij dit item hun opleiding kiezen in CBS-categorieën. Dit zijn (1) basisonderwijs, (2) vmbo, (3) havo/vwo, (4) mbo, (5) hbo en (6) wo.

3.3 Analyseopzet

In dit onderzoek is er geprobeerd antwoord te geven op de vraag:

In hoeverre kan de affiniteit met de PVV in de Nederlandse bevolking worden verklaard door bestaansonzekerheid omdat mensen last hebben van statusangst?

De afhankelijke variabele in deze onderzoeksvraag is affiniteit met de PVV. In eerste instantie was dit een continue variabele. Hierdoor is er in dit onderzoek in eerste instantie gekozen voor multiële lineaire regressieanalyse. Deze multiële lineaire regressieanalyse werd op hiërarchische manier opgebouwd. Echter werd er al snel duidelijk dat er drie assumpties werden geschonden voor het doen van een lineaire regressieanalyse. Dit is uitgebreid terug te vinden in bijlage 3. Om deze reden is er uiteindelijk voor gekozen een logistische regressieanalyse te doen en is de variabele affiniteit met de PVV aangepast naar een dummy-variabele.

In Model 1 is affiniteit met de PVV geschat aan de hand van de controlevariabelen. Dit zijn geslacht, leeftijd en opleiding. Er wordt in dit model onderzocht of de controlevariabelen goede voorspellers zijn voor affiniteit met de PVV. Dit wordt gedaan om zo te controleren voor eventuele schijnverbanden.

In de onderzoeksvraag wordt er onderzocht of er sprake is van een mediatie-effect. Om dit te onderzoeken worden de stappen gebruikt zoals Baron & Kenny (1986) deze hebben beschreven. In hun eerste stap onderzoeken zij of er sprake is van een effect tussen de onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele. In dit onderzoek wordt dit gedaan in Model 2. In Model 2 is affiniteit met de PVV geschat aan de hand van bestaansonzekerheid en worden de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau toegevoegd. In dit model wordt onderzocht of respondenten die leven in bestaansonzekerheid gemiddeld genomen meer affiniteit met de PVV hebben. Door de controlevariabelen toe te voegen kan er worden onderzocht of deze controlevariabelen invloed hebben op het verband tussen de afhankelijke variabele affiniteit met de PVV en onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid. Er wordt zo gecontroleerd voor een mogelijk schijneffect.

In de tweede stap wordt onderzocht of de afhankelijke variabele invloed heeft op de mediërende variabele. Dit wordt gedaan in Model 3. Eerst wordt statusangst geschat door de controlevariabelen (Model 3^a) om daarna de onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid toe te voegen (Model 3^b). Er zal hier worden onderzocht of respondenten die hoog scoren op bestaansonzekerheid ook hoog scoren op statusangst.

In de derde stap wordt onderzocht of de mediërende variabele ook effect heeft op de afhankelijke variabele. Dit wordt gedaan in het Model 4 waar alle variabelen worden toegevoegd. Dit model bevat dus de controlevariabelen en de onafhankelijke variabelen statusangst en bestaansonzekerheid als voorspeller voor affiniteit met de PVV. In dit model wordt onderzocht of respondenten die leven in bestaansonzekerheid eerder affiniteit hebben met de PVV omdat zij een hogere mate van statusangst hebben. Daarnaast wordt er gecontroleerd voor de controlevariabelen om zo de interne validiteit te versterken.

Als laatste worden de hellingen van bestaansonzekerheid met elkaar vergeleken in de Modellen 2 en 4. Als de helling in Model 4 kleiner is dan in Model 2 en de betrouwbaarheidsintervallen niet overlappen kan er worden gesproken over een mediatie-effect.

4. Resultaten

4.1 Univariante statistieken

Het is belangrijk om voordat de regressieanalyses worden uitgevoerd eerst de gebruikte variabelen te analyseren. Er zijn veel aanpassingen gedaan om de originele items om te zetten in bruikbare variabelen. In bijlage 1 zijn deze aanpassingen grondig beschreven met de bijbehorende syntax en SPSS output. Er zijn in totaal 266 respondenten die alle items hebben ingevuld. Onze steekproef bestaat dan ook deze 266 respondenten. De beschrijvende statistieken van deze variabelen staan weergegeven in tabel 1. Elke variabele zal kort worden beschreven.

De afhankelijke variabele affiniteit met de PVV was oorspronkelijk gemeten als continue variabele. ($M=2,99;SD=2,76$). Verschillende assumpties voor het doen van lineaire regressieanalyse waren geschonden en daarom is de variabele affiniteit met de PVV gedummificeerd. In tabel 1 is te zien dat de meerderheid van de respondenten namelijk 80,1% geen affiniteit heeft met de PVV.

De gemiddelde score op bestaansonzekerheid is 2,55 ($SD=0,65$). De respondenten konden op de waarde bestaansonzekerheid een waarde score tussen 1(=bestaanszeker) en 5(=bestaansonzeker). Mensen kunnen in de steekproef gemiddeld genomen rond komen en verwachten niet dat dit in de nabije toekomst snel gaat veranderen.

De respondenten ervaren gemiddeld weinig statusangst. Dit is terug te zien aan de gemiddelde score van statusangst ($M=1,94,SD=0,99$) en door het feit dat 78 respondenten een waarde van 0 hebben op statusangst. 29,3% van de hele steekproef heeft dus helemaal geen statusangst, Als er wordt gekeken naar de onderste helft van bij de schaalscore heeft 94% van de respondenten een waarde van 3,60 of lager. De groep respondenten die hierboven valt bestaat uit 16 respondenten (4%) en is daarmee de kleinere groep die het meest last heeft van statusangst. Er is geen respondent die de maximale score van 7 heeft. De hoogst gescoorde waarde is 6.

Als laatste hebben we ook nog drie controlevariabelen. De eerste controlevariabele is de dummy-variabele geslacht. Deze variabele is zo gecodeerd dat mannen de waarde 0 hebben en vrouwen de waarde 1. In de steekproef is te zien dat er meer mannen dan vrouwen in de steekproef zijn. 64,3% van de steekproef is man en 35,7% is vrouw. Het relatief grote verschil tussen de hoeveelheid mannen en vrouwen is te verklaren doordat er is geselecteerd op respondenten die het hoofd van het huishouden zijn en dit vaker mannen vaker zijn. Hoe er gefilterd is op het hoofd huishouden is terug te vinden in de methode en bijlage 1.

De tweede controlevariabele is leeftijd. Leeftijd is continue gemeten. De gemiddelde leeftijd in de steekproef is 63,27 jaar. Dit is relatief oud. Het minimum dat mensen mee mogen doen aan het LISS panel is 16, maar in deze steekproef is de jongste participant 27. Vermoedelijk komt dit ook doordat er is gefilterd op respondenten die het hoofd van het huishouden zijn en dit gemiddeld genomen relatief wat oudere mensen zijn. De oudste participant is 95.

Als laatste is er de controlevariabele opleidingsniveau. Deze variabele is op ordinaal niveau gemeten maar zal in dit onderzoek als continue variabele worden gebruikt. Het gemiddelde is 3,89 ($SD=1,42$). Omdat de waarde 3,89 niet zoveel zegt op zichzelf wordt het voor het begrijpen van de verdeling afgerond naar 4. Respondenten die waarde 4 invullen hebben het MBO afgerond als hoogst behaalde diploma. Uitgebreidere informatie over de verdeling van de variabele is terug te vinden in bijlage 1.

Tabel 1: Beschrijving van de in de analyse opgenomen variabelen: gemiddelde (standaarddeviatie), minimumwaarde, eerste kwartiel mediaan, derde kwartiel en maximumwaarde en het totaal aantal respondenten

Variabelen	Gemiddelde (SD)	Min.	Q1	Mediaan	Q3	Max.	N (266)
PVV_affiniteit (0=geen affiniteit, 1 wel affiniteit)	80,1=geen 19,9=wel						266
Bestaansonzekerheid	2,56 (0,65)	1	2,1	2,6	3,0	4,5	266
Statusangst	1,94 (0,99)	1	1	1,8	2,4	6	266
Geslacht (0=man, 1=vrouw)	64,3% = man 35,7%=Vrouw						266
Leeftijd	63,27 (14,29)	27	55	67	73	95	266
Opleidingsniveau (Schaal 6 items)	3,89 (1,42)	1	2	4	5	6	266

^aBij nominale variabelen is de frequentieverdeling vermeld in percentages.

4.2 Bivariate statistieken

In tabel 2 zijn de correlaties tussen de verschillende variabelen gerapporteerd. Er is te zien dat mensen die leven in bestaansonzekerheid ook meer statusangst ervaren ($r=0,349$; $p<0,001$).

Er werd een significant verschil gevonden in bestaansonzekerheid tussen de mensen die wel affiniteit hebben met de PVV en de mensen die dat niet hebben. Dit is terug te vinden in tabel 3. De gemiddelde score op bestaansonzekerheid voor de mensen die geen affiniteit hebben met de PVV ($M = 2,48$) was significant lager dan de mensen die wel affiniteit hebben met de PVV ($M = 2,89$), $t(264) = -4,34$, $p < 0,001$). Mensen die affiniteit hebben met de PVV zijn dus gemiddeld bestaansonzekerder dan mensen die geen affiniteit hebben met de PVV ($r=0,258$; $p<0,001$).

Uit tabel 3 blijkt ook dat er een significant verschil is de mate van statusangst die mensen tussen mensen met en zonder affiniteit met de PVV. Mensen met affiniteit voor de PVV rapporteren een hogere gemiddelde score voor statusangst ($M = 2,40$, $SD = 1,22$) dan mensen zonder affiniteit voor de PVV ($M = 1,83$, $SD = 0,89$), $t(66,452) = -3,21$, $p = 0,001$). Mensen die affiniteit met de PVV hebben dus gemiddeld meer last van statusangst ($r=0,232$; $p < 0,001$).

Opvallend is dat bestaansonzekerheid met alle variabele een significante correlatie heeft. Zo heeft geslacht een positieve correlatie ($r=0,122$; $p=0,047$) met bestaansonzekerheid. Het is wel een zwakke correlatie. Er kan hieruit worden geconcludeerd dat vrouwen gemiddeld genomen meer in bestaansonzekerheid leven dan mannen. Dit zal waarschijnlijk komen doordat vrouwen financieel vaak minder onafhankelijk zijn en gemiddeld genomen minder verdienen dan mannen. Daarnaast heeft leeftijd een positieve zwakke correlatie met bestaansonzekerheid ($r=0,159$; $p<0,009$). Oudere mensen hebben in het algemeen in iets hogere mate te maken hebben met bestaansonzekerheid. Opleiding heeft met bestaansonzekerheid ($r=-0,254$; $p<0,001$) en statusangst ($r=-0,144$; $p=0,019$) een negatieve significante correlatie. De correlatie tussen bestaansonzekerheid en opleiding is wel sterker dan die van statusangst en opleiding. Maar beide laten het verband zien dat hoe hoger mensen opgeleid zijn hoe lager de kans is dat hij of zij te maken krijgt met statusangst en bestaansonzekerheid.

Als laatste is er nog een positief en significant verband tussen leeftijd en opleiding ($r=0,186$; $p=0,002$). Dit is waarschijnlijk te verklaren aan de hand van het feit dat oudere mensen vaker een hogere opleiding hebben gedaan.

Er zijn ook variabelen waartussen geen correlatie is gevonden. Zo is er geen correlatie gevonden tussen affiniteit met de PVV en de variabelen leeftijd en opleiding. Daarnaast zit de *Cramer's V* ($0,116$; $p=0,058$) waarde bij geslacht en affiniteit met de PVV dicht bij 0 en is deze niet significant. Er is hier dus geen sprake van een relatie tussen deze variabelen. Er werd voorspeld dat mannen en

lager opgeleiden eerder affiniteit zouden hebben met de PVV. Dit is vanuit deze correlaties niet te bevestigen.

Tabel 2: Correlaties van alle variabelen die zijn opgenomen in de analyse

	1.	2.	4.	5.	6.
1. Dummy_PVV_affiniteit (0=geen affiniteit, 1 wel affiniteit)	-				
2. Bestaansonzekerheid	0,258**	-			
3. Statusangst			0,232**	0,349**	-
4. Geslacht (0=man, 1=vrouw)	-0,116 ^a	0,122*	0,027	-	
5. Leeftijd	-0,043	0,159**	-0,032	-0,072	-
6. Opleidingsniveau	-0,096	-	-0,144*	-0,044	-0,186**
		0,25a**			

* significant bij $p < 0,05$, ** significant bij $p < 0,01$.

^aDummy-variabele *Dummy-variabele: Cramer's V

Tabel 3: t-waardes en gemiddeldes scores op de variabelen bestaansonzekerheid, statusangst, leeftijd en opleiding voor de groep mensen die wel affiniteit heeft met de PVV en de groep mensen die geen affiniteit heeft met de PVV.

	Geen affiniteit met de PVV Gemiddelde (SD)	Wel affiniteit met de PVV Gemiddelde (SD)	t (p)
Bestaansonzekerheid	2,48 (0,61)	2,89 (0,70)	-4,34 (<0,001)
Statusangst	1,83 (0,89)	2,40 (1,22)	-3,21 (0,001)
Geslacht	61,5% = man	75,5% = man	0,116 (0,058)
0=man	38,5% = vrouw	24,5% = vrouw	
1=vrouw			
Leeftijd	63,58 (14,52)	62,04 (13,41)	0,70 (0,242)
Opleiding	3,96 (1,41)	3,62 (1,43)	1,57 (0,059)

Geslacht is in percentage gegeven en in plaats van een t-toets is de Cramer's V genoteerd.

4.3 Modevaluatie

In eerste instantie werd er vanuit gegaan dat het onderzoek met alleen lineaire regressieanalyses kon worden uitgevoerd. Echter worden drie van de vier assumpties geschonden voor het doen van een lineaire regressieanalyse met affiniteit met de PVV als afhankelijke variabele. Om deze reden is ervoor gekozen over te gaan op een logistische regressieanalyse voor de modellen waarbij affiniteit met de PVV de afhankelijke variabele is. Model 1, 2 en 4 zijn dan ook geschat aan de hand van een logistische regressieanalyse

Een logistische regressieanalyse kan alleen nuttige informatie geven over de kans dat iets gebeurt. Om deze reden zullen de hypothesen moeten worden herschreven. Dit wordt gedaan om zo met een logistische regressieanalyse antwoord te kunnen geven op de hypothesen uit dit onderzoek. Er zal in alle modellen gebruik worden gemaakt van het significantieniveau van $\alpha=0,05$.

De nieuwe hypothesen zijn:

Hypothese 1: Nederlanders die leven in bestaansonzekerheid hebben een hogere kans op affiniteit met de PVV.

Hypothese 2: Nederlanders die leven in bestaansonzekerheid hebben een hogere kans op affiniteit met de PVV omdat ze meer statusangst hebben.

De modellen waarbij statusangst de afhankelijke variabele is zullen nog steeds met een lineaire regressieanalyse worden geschat. Dit zijn de Modellen 3a en 3b.

4.3.1 Modelfit

In Model 1 zijn de controlevariabelen en de afhankelijke variabele affiniteit met de PVV opgenomen. De complete SPSS-syntax en output zijn terug te vinden in bijlage 2. De belangrijkste resultaten staan in tabel 4. De Hosmer-Lemeshow toets is niet significant ($Chi^2=9,450$; $p=0,684$), wat aangeeft dat er geen slechte fit is tussen het model en de data. Dit betekent dat het Model de geobserveerde uitkomsten goed voorspelt. De *deviance* is gedaald vergeleken met het nulmodel ($Chi^2=7,883$; $p=0,049$). Dit houdt in dat Model 1 beter is dan Model 0 voor het voorspellen van affiniteit met de PVV.

In Model 2 is bestaansonzekerheid toegevoegd aan de controlevariabelen voor het schatten van affiniteit met de PVV. De Hosmer-Lemeshow toets is niet significant ($p=0,306$), wat wederom betekent dat het model de geobserveerde uitkomsten goed voorspelt. De *deviance* is verder gedaald ($Chi^2=19,47$; $p<0,001$). Model 2 is een betere voorspeller voor affiniteit met de PVV dan Model 1.

In Model 4 zijn alle variabelen toegevoegd. De Hosmer-Lemeshow toets is niet significant ($p=0,336$), wat een goede fit suggereert. De *deviance* is verder gedaald vergeleken met Model 1 en Model 2 ($Chi^2=3,797$; $p=0,046$). Dit maakt Model 4 een betere voorspeller voor affiniteit met de PVV dan Model 1 en 2 echter is het verschil met Model 2 relatief klein.

In Model 3^a wordt statusangst geschat aan de hand van de controle variabelen door middel van een lineaire regressieanalyse. De R^2 is 0,025 wat betekent dat 2,5% van de variatie in statusangst wordt verklaard door de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleiding. De F-change is niet significant ($F-change=2,209$; $p<0,087$).

In Model 3^b is naast de controlevariabelen ook de variabele bestaansonzekerheid toegevoegd. De R^2 is 0,135, wat betekent dat 13,5% van de variatie in statusangst wordt verklaard door bestaansonzekerheid en de controlevariabelen. De F-change is significant ($F-change=33,377$; $p<0,001$). Het model waar bestaansonzekerheid in is toegevoegd is een betere voorspeller voor statusangst dan het model met alleen de controlevariabelen.

4.3.2 Assumpties, multicollineariteit en uitbijters

Voor de logistische regressieanalyse hoeft er alleen rekening gehouden te worden met de assumptie van onafhankelijke observaties en moet geanalyseerd worden of er sprake is van multicollineariteit. In de steekproef is sprake van onafhankelijke observaties omdat er is geselecteerd op hoofd huishouden. Dit is terug te vinden in de methode en in bijlage 1. Daarnaast is het belangrijk te controleren voor multicollineariteit. Dit wordt gedaan aan de hand van de VIF waarden. Een VIF score is problematisch als deze groter is dan 4. In tabel 4 is te zien dat de hoogste VIF-score 1,242 is. Dit zit ver onder de 4 en daarom kan er geconcludeerd worden dat er geen sprake is van multicollineariteit. Dit is ook terug te vinden in bijlage 3.

In Model 3^a en 3^b is de variabele statusangst geschat door de variabele bestaansonzekerheid en de controlevariabelen. Deze modellen worden met een lineaire regressieanalyse geschat en daarvoor moet er worden gecontroleerd voor verschillende assumpties. Uit bijlage 3 is te concluderen dat de assumpties van onafhankelijke observaties, lineariteit en normaliteit niet worden geschonden. De assumptie van homoscedasticiteit wordt een beetje geschonden maar niet in problematische mate. Naast deze assumpties is het ook voor een lineaire regressieanalyse belangrijk te controleren voor multicollineariteit. In tabel 5 is te zien dat de hoogste VIF-score 1,101 is. Dit is ver onder 4 en is daarom niet storend.

Er is doormiddel van de cook's distance en de leverage onderzocht of er outliers zijn. Er zijn acht outliers die een hoge cook's distance en een hoge leverage hebben. Deze cases hebben alle acht een hoge score op bestaansonzekerheid en een paar scoorde ook hoog op statusangst. Er is voor

gekozen om deze outliers in de steekproef te laten omdat er weinig respondenten zijn die hoog op bestaansonzekerheid en/of statusangst scoren. In bijlage 3 zijn de outliers verder uitgewerkt.

4.4 Hypothesetoetsing

In dit deel van de resultatenparagraaf zullen de hypothesen worden getoetst. Er is een logistische regressieanalyse gebruikt voor de modellen waarbij affiniteit met de PVV de afhankelijke variabele is. Dit zijn de Modellen 1,2 en 4. Modellen 3a en 3b zijn geschat aan de hand van een lineaire regressieanalyse. In deze modellen is statusangst de afhankelijke variabele.

4.4.1 Bestaansonzekerheid

In de eerste hypothese is gesteld dat mensen die leven in bestaansonzekerheid een hogere kans hebben om affiniteit te hebben met de PVV. Om antwoord te kunnen geven op deze hypothese wordt Model 2 gebruikt die terug te vinden is in tabel 4. Dit Model toont aan dat bestaansonzekerheid de kans op affiniteit met de PVV significant verhoogt ($OR=3,173$; $p<0,001$). Een odds-ratio van 3,173 betekent dat bij elke toename van één eenheid in bestaansonzekerheid, de odds op affiniteit met de PVV 3,173 keer zo groot is, terwijl andere variabelen constant worden gehouden. Om de odds beter te begrijpen is er ter illustratie een voorbeeld gebruikt. Een man die op bestaansonzekerheid waarde 2 scoort en op de andere variabelen allemaal gemiddeld scoort heeft een kans van 12,3% om affiniteit te hebben met de PVV. Als dezelfde man op bestaansonzekerheid waarde 3 had gescoord dan had hij een kans van 33,6% gehad om affiniteit te hebben met de PVV. Dit betekent dat mensen die een hogere mate van bestaansonzekerheid ervaren, meer kans hebben om affiniteit met de PVV te hebben, vergeleken met mensen die minder bestaansonzekerheid ervaren.

De resultaten uit Model 2 ondersteunen de eerste hypothese.

Hypothese 1: Nederlanders die leven in bestaansonzekerheid hebben een hogere kans op affiniteit met de PVV.

4.4.2 Statusangst

De tweede hypothese stelt dat mensen die leven in bestaansonzekerheid eerder affiniteit hebben met de PVV omdat zij statusangst hebben. In deze hypothese wordt verwacht dat statusangst een mediërend effect heeft. Om te bepalen of er sprake is van een mediatie-effect moet er voldaan zijn aan vier voorwaarden (Baron & Kenney, 1986). Ten eerste moet er een regressieanalyse worden gedaan voor het hoofdeffect. Dit is gedaan in Model 2. Ten tweede moet er onderzocht worden of er

een relatie is tussen de onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid en de mediërende variabele statusangst. Dit wordt onderzocht in Model 3a en 3b en dit is terug te vinden in tabel 5. Er is te zien dat het effect van bestaansonzekerheid op statusangst significant is ($b=0,534; p<0,001$). Met elke eenheid die bestaansonzekerheid stijgt, stijgt statusangst met 0,534 mee. Uit de R^2 is ook af te lezen dat bestaansonzekerheid ongeveer 12,1% van de variantie in de afhankelijke variabele (statusangst) verklaart. De F-Change-waarde laat zien dat er een significante toename van de verklaarde variantie is wanneer bestaansonzekerheid wordt toegevoegd aan het Model ($F\text{-change}=36,506; p <0,001$). Hieruit kan worden geconcludeerd dat er een verband is tussen statusangst en bestaansonzekerheid. Ten derde wordt het complete model geanalyseerd met de afhankelijke variabele affiniteit met de PVV, de onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid, de mediërende variabele statusangst en de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Model 4 is het complete model en is in tabel 4 weergegeven. Bestaansonzekerheid is net als in Model 2 significant ($OR=2,595; p=0,001$). Uit Model 4 is af te lezen dat statusangst de kans om affiniteit te hebben met de PVV significant verhoogt ($OR=1,383; p<0,046$). Ten vierde moet worden vastgesteld of het effect van statusangst op affiniteit met de PVV een deel van het effect van bestaansonzekerheid op affiniteit met de PVV overneemt. Dit wordt onderzocht door de hellingen van bestaansonzekerheid in Model 2 en Model 4 te vergelijken. Wanneer de helling van bestaansonzekerheid in Model 2 ($b=1,155; p<0,001$) wordt vergeleken met de helling van bestaansonzekerheid in Model 4 ($b=0,954; p=0,001$), is er een kleine afname te zien. De betrouwbaarheidsintervallen van deze hellingen overlappen echter sterk: in Model 2 [1,844-5,458] en in Model 4 [1,464-4,598]. Statusangst heeft dus een sterk effect op de affiniteit met de PVV, maar de steun voor mediatie is zwak.

De resultaten uit Model 4 laten zien dat statusangst een significante directe invloed heeft op affiniteit met de PVV. Mensen met meer statusangst hebben dus een hogere affiniteit met de PVV. De steun voor een mediatie effect is zwak. Dit betekent dat de invloed van bestaansonzekerheid op de affiniteit met de PVV niet wordt verklaard door statusangst en dat het verband tussen bestaansonzekerheid en affiniteit met de PVV niet verandert als statusangst wordt toegevoegd in het model. De resultaten ondersteunen dan ook niet de tweede hypothese.

Hypothese 2: Nederlanders die leven in bestaansonzekerheid hebben een hogere kans op affiniteit met de PVV omdat ze statusangst hebben.

4.4.3 Controlevariabelen

In de lineaire regressieanalyse van de Modellen 3^a en 3^b zijn alle drie de controlevariabelen niet significant. Het is opvallend dat statusangst alleen wordt verklaard door bestaansonzekerheid. Dit is

terug te vinden in tabel 5. Dit suggereert dat de relatie tussen de bestaansonzekerheid en statusangst niet veranderd door de controlevariabelen.

In de logistische regressieanalyse van Model 1,2 en 4 is geslacht de enige controlevariabele die significant is. Dit is terug te vinden in tabel 4. Vrouwen (=1) hebben minder kans sympathie voor de PVV te hebben. Dit is terug te zien in Model 2 (OR=0,391;p=0,011) en in Model 4 (OR=0,388;p=0,012). Naast het significante effect van geslacht is het opvallend dat in Model 1 opleidingsniveau een bijna significant negatieve invloed lijkt te hebben op affiniteit met de PVV. Wanneer bestaansonzekerheid toegevoegd in Model 2, verdwijnt dit effect grotendeels.

Dit kan erop wijzen dat een deel van het verband tussen opleidingsniveau en affiniteit met de PVV via bestaansonzekerheid verloopt. Met andere woorden, mensen met een lager opleidingsniveau kunnen meer bestaansonzekerheid ervaren, wat op zijn beurt hun affiniteit met de PVV vergroot.

Tabel 4: resultaten van een logistische regressie waarbij Affiniteit met de PVV de afhankelijke variabele is (n=266)

	Model 1			Model 2			Model 4			
	<i>b</i> (SE)	Odds- ratio	<i>p</i>	<i>b</i> (SE)	Odds- ratio	<i>p</i>	<i>B</i> (SE)	Odds- ratio	<i>p</i>	<i>VIF</i>
Constante	0,455 (0,924)	1,576	0,622	-2,544 (1,178)	0,079	0,031	-2,414 (1,138)	0,089	<0,001	
Leeftijd	-0,013 (0,011)	0,987	0,233	-0,020 (0,012)	0,980	0,090	-0,018 (0,012)	0,982	0,141	1,073
Geslacht (vrouw)	-0,708 (0,352)	0,493	0,044	-0,940 (0,371)	0,391	0,011	-0,946 (0,376)	0,388	0,012	1,026
Opleidingsniveau	-0,205 (0,112)	0,814	0,068	-0,098 (0,120)	0,906	0,411	-0,081 (0,122)	0,922	0,504	1,102
Bestaansonzekerheid				1,155 (0,277)	3,173	<0,001	0,954 (0,292)	2,595	0,001	1,242
Statusangst							0,324 (0,163)	1,383	0,046	1,156
<i>Deviance</i>	257,776			238,305			234,326			
<i>X²-toets</i>	7,883		0,049	19,472		<0,001	3,797		0,046	
<i>X² Hosmer-Lemeshow toets</i>	5,671		0,684	9,450		0,306	9,070		0,336	
n	266			266			266			

Tabel 5: resultaten van de lineaire regressie waarbij statusangst de afhankelijke variabele is (n=266)

	Model 3a		Model 3b		VIF
	<i>b</i> (SE)	<i>P</i>	<i>b</i> (SE)	<i>p</i>	
Constante	1,255 (0,413)	0,003	0,576 (0,233)	0,014	
Bestaansonzekerheid	0,534 (0,092)	<0,001	0,534 (0,088)	<0,001	1,101
Geslacht	-0,055 (0,120)	0,649			1,025
Opleidingsniveau	-0,053 (0,042)	0,208			1,095
Leeftijd	-0,007 (0,004)	0,081			1,060
R ²	0,135		0,121		
Adjusted R ²	0,122		0,118		
F-Change	1,386	0,247	36,506		<0,001

5. Conclusie en discussie

In dit onderzoek is er onderzocht of mensen die leven in bestaansonzekerheid eerder affiniteit hebben met de PVV omdat zij last hebben van statusangst.

Bestaansonzekerheid en het hebben van affiniteit met de PVV

In dit onderzoek werd verwacht dat mensen die leven in bestaansonzekerheid eerder affiniteit hebben met de PVV dan mensen die niet leven in bestaansonzekerheid. Bestaansonzekerheid is het niet kunnen rondkomen of de angst dit in de toekomst niet meer te kunnen doen. De resultaten ondersteunen de verwachting dat mensen die leven in bestaansonzekerheid in hogere mate affiniteit hebben met de PVV. Deze resultaten bevestigen de uitkomsten die in eerdere onderzoeken al gevonden zijn (Rebecchi & Rohde, 2022; Guiso et al., 2023; Bossert et al., 2019). Dit impliceert dat mensen die affiniteit hebben met de PVV dit doen omdat zij zich zorgen maken over het voldoen in de materiële behoeftes. In het theoretisch kader is beargumenteert dat deze zorgen over het voldoen in materiële behoeftes leidt tot het gevoel achtergesteld te worden in vergelijking tot immigranten.

Mensen die affiniteit hebben met de PVV omdat ze zich zorgen maken over hun eigen bestaanszekerheid is een interessante toevoeging op het debat over de toename van polarisatie in de samenleving. PVV helpt namelijk met haar standpunten mee aan het polariserende klimaat in Nederland. Uit de resultaten blijkt dat mensen eerder affiniteit hebben met partijen die polariserende standpunten hebben zoals immigratie als zij leven in bestaansonzekerheid. Mensen stemmen eerder op de PVV vanwege hun angst over de toekomst dan dat iedere stemmer per definitie anti-immigratie is.

Een mogelijke oplossing voor bestaansonzekerheid en een onderwerp voor verder onderzoek is de invloed van de invoering van een basisinkomen (Standing, 2021). In het theoretisch kader werd duidelijk dat mensen die leven in bestaansonzekerheid zich vaak achtergesteld en vergeten voelen door de politiek en dit in vergelijking met immigranten oneerlijk vinden. Het basisinkomen kan dit gevoel verminderen omdat bij het basisinkomen iedereen een bepaald bedrag krijgt, waardoor niemand meer achtergesteld wordt. Daarnaast kan een basisinkomen de polarisatie in Nederland mogelijk verminderen door mensen de zekerheid van een inkomen te geven en daarmee bestaansonzekerheid te verkleinen.

Als bestaansonzekerheid de kans op affiniteit met de PVV vergroot is het interessant om te onderzoeken wat er gebeurt met de affiniteit als deze onzekerheid verdwijnt met de invoering van het basisinkomen. Zouden mensen opener worden naar immigranten en minder affiniteit hebben

met de standpunten van de PVV als zij meer welvaart hebben? Of is het mogelijk dat de affiniteit die mensen hebben met polariserende standpunten die de PVV heeft niet verandert in de tijd van hun eigen leven en zijn veranderingen pas zichtbaar in volgende generaties zoals dit wordt beschreven door Inglehart (1977).

Statusangst, bestaansonzekerheid en affiniteit met de PVV

Daarnaast werd in dit onderzoek verwacht dat het gevonden verband tussen bestaansonzekerheid en affiniteit met de PVV kon worden verklaard doordat deze mensen meer last hebben van statusangst. Statusangst is in dit onderzoek gedefinieerd als de angst dat mensen op je neerkijken. De resultaten concluderen dat mensen die leven in bestaansonzekerheid meer last hebben van statusangst. Statusangst is daarnaast ook een voorspeller voor affiniteit met de PVV. Deze resultaten zijn in lijn met eerder onderzoek (Cohen, 2019). Echter verklaart statusangst niet het verband tussen bestaansonzekerheid en affiniteit met de PVV. Dat er geen verklarend effect gevonden is kan mogelijk komen door beperkingen van dit onderzoek. Eén van de mogelijke beperkingen is het begrip statusangst. Er zijn weinig mensen in de steekproef die last hebben van statusangst. De mensen die wel veel statusangst hebben werden daardoor snel als outlier gezien. Dit roept de vraag op of statusangst wel op de juiste manier is onderzocht.

In de steekproef is er een filter gebruikt die alleen het hoofd van het huishouden selecteert. Deze mensen kunnen mogelijk enige status ontlenen uit het feit dat zij hun partner en kinderen onderhouden en zodoende minder kans hebben op statusangst. In het theoretisch kader is beargumenteert dat mensen zich niet meer gerespecteerd voelen door de huidige politiek en dat ze daarom statusangst hebben maar juist deze mensen halen misschien respect uit de positie die zij hebben binnen het gezin. Het is dus mogelijk dat de mate waarin statusangst terug komt in deze steekproef niet representatief is voor de Nederlandse samenleving.

Daarnaast is het de vraag of mensen zichzelf snel de hoogste waarde van statusangst geven. Bestaansonzekerheid wordt in dit onderzoek vrij concreet onderzocht door bijvoorbeeld te vragen of mensen gebruik moeten maken van hun spaargeld om rond te kunnen komen en of hun financiële situatie in de afgelopen paar jaar is verslechterd. Statusangst werd echter veel abstracter onderzocht wat invloed kan hebben gehad op de waarde van statusangst die iemand zichzelf toeschrijft. Er is bijvoorbeeld gevraagd naar gevoelens van onzichtbaarheid in de samenleving, maar de mate waarin en de manier waarop mensen dit ervaren kan heel uiteenlopend zijn en moeilijk te kwalificeren in een 5-puntsschaal.

Een andere mogelijkheid is dat er in de Nederlandse populatie überhaupt weinig mensen last hebben van statusangst. Sommige onderzoeken beargumenteren dat statusangst vooral opspeelt als er

sprake is van ongelijkheid en mogelijkheid tot vergelijking (Melita et al., 2021). Statusangst is de angst dat mensen op je neerkijken maar dan moeten er wel in de directe omgeving mensen zijn die een hogere status hebben dan jezelf. Uit nieuwe onderzoeken blijkt dat mensen steeds meer omringt zijn met gelijken en weinig tot geen contact hebben met mensen die buiten hun bubbel vallen (CBS, 2024). Hierdoor kan men afvragen of mensen nog wel langer statusangst hebben als er weinig mensen in je directe omgeving zijn die een andere status hebben waarmee je je kan vergelijken.

Maar ook al is de groep mensen die last heeft van statusangst klein er wordt weldegelijk een effect gevonden tussen mensen die leven in bestaansonzekerheid en statusangst. Ook wordt er een effect gevonden tussen affiniteit met de PVV en statusangst. Echter wordt het verklarende effect van statusangst van het verband tussen affiniteit met de PVV en bestaansonzekerheid niet gevonden. Dit kan te maken hebben met de manier van meten van statusangst zoals eerder al is besproken in de discussie.

Een andere mogelijke reden kan zijn dat de politieke keuzes van mensen meer beïnvloed wordt door hun zorgen over materiele behoeftes dan door hun angst om status te verliezen. Mensen kiezen dus eerder voor de PVV vanwege de belofte van economische zekerheid, ongeacht de zorgen over sociale status. Dit bevestigt de eerder beschreven theorie van Maslow (1943), waarin mensen pas prioriteit geven aan hogere behoeftes als de basisbehoeftes, zoals materiële zekerheid, zijn vervuld. Het onvermogen om in basisbehoeftes te voorzien weegt zwaarder dan het verlangen naar status. Mensen kunnen echter wel statusangst ontwikkelen door het niet te kunnen voorzien in hun basisbehoeftes. Hierbij lijkt bestaansonzekerheid dus eerder het verklarende effect tussen statusangst en affiniteit met de PVV in plaats van andersom. In verder onderzoek zou het dan ook interessant zijn om te onderzoeken of mensen die last hebben van statusangst eerder affiniteit hebben met de PVV omdat ze in bestaansonzekerheid leven.

Daarnaast is het belangrijk verder onderzoek te doen naar het begrip statusangst. Zo kan de mate waarin iemand statusangst ervaart te maken hebben met de positie in het gezin en kan verder onderzoek dieper in gaan wat de beste manier is om het complexe begrip statusangst te onderzoeken. Kwalitatief onderzoek zou een mogelijk manier zijn om meer inzicht te krijgen in de mechanismes achter statusangst. Statusangst is grotendeels gevoelsmatig en kan sterk afhangen van de omgeving en context waar iemand zich in bevindt. Door op meer kwalitatieve manier hier onderzoek naar te doen kan dit effect beter worden begrepen en kunnen er betere meet manieren worden ontwikkelt om statusangst te onderzoeken.

Al met al is het belangrijk om verder onderzoek te doen naar statusangst omdat dit onderzoek mogelijke beperkingen heeft in de manier waarop statusangst wordt gemeten. Dit zorgt ervoor dat

de representativiteit van de steekproef in twijfel kan worden getrokken. Statusangst is een complex en gevoelsmatig begrip dat sterk afhankelijk is van iemands omgeving en context. Kwalitatief onderzoek kan helpen de mechanismen achter statusangst beter te begrijpen. Het is belangrijk de dynamische relatie tussen statusangst en bestaansonzekerheid te begrijpen omdat uit dit onderzoek blijkt dat het verbeteren van de bestaanszekerheid de basis kan zijn van een mogelijke oplossing voor het groeiende polariserende klimaat in de Nederlandse samenleving.

6. Literatuurlijst:

- Abts, K., & Rogenhofer, J. (2023). Het appel van het populisme: tussen ressentiment en nostalgie. In *De breuklijnen voorbij?* (pp. 111–132). <https://soc.kuleuven.be/ceso/ispo/files/Boek-de-breuklijnen-voorbij/h4>
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 51(6), 1173–1182. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.51.6.1173>
- Betz, H. (2005). Against the system. Radical right-wing populism’s challenge to liberal democracy. In *Movements of exclusion. Radical right-wing populism in the Western world* (pp. 25–40). [https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=JqAfBHRVUGEC&oi=fnd&pg=PA25&dq=Betz,+H.-G.,+Against+the+system.+Radical+right-wing+populism%E2%80%99s+challenge+to+liberal+democracy,+in:+J.+Rydgren+\(ed.\),+Movements+of+exclusion.+Radical+right-wing+populism+in+the+Western+world,+New+York,+2005,+p.+25-40&ots=Pbege9uTZc&sig=PBKR68kb32ScUCIM5Bbeljycl1o#v=onepage&q&f=false](https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=JqAfBHRVUGEC&oi=fnd&pg=PA25&dq=Betz,+H.-G.,+Against+the+system.+Radical+right-wing+populism%E2%80%99s+challenge+to+liberal+democracy,+in:+J.+Rydgren+(ed.),+Movements+of+exclusion.+Radical+right-wing+populism+in+the+Western+world,+New+York,+2005,+p.+25-40&ots=Pbege9uTZc&sig=PBKR68kb32ScUCIM5Bbeljycl1o#v=onepage&q&f=false)
- Betz, H. (2020). The Emotional Underpinnings of Radical Right Populist Mobilization: Explaining the Protracted Success of Radical Right-Wing Populist Parties. In *CARR Research Insight: Vol. 2020.2*. Centre for Analysis of the Radical Right. <https://static1.squarespace.com/static/5b7ea2794cde7a79e7c00582/t/6381730818c7ff25f5d964c8/1669427977240/the+emotional+underpinnings.pdf>
- Bossert, W., Clark, A. E., D’Ambrosio, C., & Lepinteur, A. (2019). Economic Insecurity and the Rise of the Right. In *CEP Discussion Paper* (No 1659). <https://cep.lse.ac.uk/pubs/download/dp1659.pdf>
- Bovens, M. (2012) *Opleiding als scheidslijn. Van oude en nieuwe maatschappelijke breukvlakken*. Verkregen op 17-01-2017 van http://www.nias.knaw.nl/Publications/Van_Doorn_Lecture/Van_Doorn_01_Bovens
- Castells-Quintana, D., Ramos, R., & Royuela, V. (2015). Income inequality in European Regions: Recent trends and determinants. *Jahrbuch Für Regionalwissenschaft*, 35(2), 123–146. <https://doi.org/10.1007/s10037-015-0098-4>

Centerdata. (2022, 5 september). *LISS panel - Centerdata NL*. Centerdata

NL. https://www.centerdata.nl/LISS_panel

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2010, 31 oktober). Hoogopgeleiden meer vertrouwen in politiek en instituties. *Centraal Bureau Voor de Statistiek*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2010/43/hoogopgeleiden-meer-vertrouwen-in-politiek-en-instituties>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2012, 25 juni). Studeren loont. Inkomens van afgestudeerden in het mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs. Centraal Bureau Voor de Statistiek.

<https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2012/26/studeren-loont-inkomens-van-afgestudeerden-in-het-mbo-hbo-en-wetenschappelijk-onderwijs>

Centraal bureau voor de Statistiek. (2023a, september 8). *Hoeveel duurder werd eten? - Nederland in cijfers 2023*. Hoeveel Duurder Werd Eten? - Nederland in Cijfers 2023 |

CBS. <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2023/hoeveel-duurder-werd-eten/#:~:text=De%20prijsstijging%20van%20voedingsmiddelen%20komt,eieren%20met%2015%2C6%20procent.>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2024, 22 februari). Mensen met Nederlandse herkomst hebben meest gesegregeerde netwerk. *Centraal Bureau Voor de Statistiek*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/08/mensen-met-nederlandse-herkomst-hebben-meest-gesegregeerde-netwerk>

Centraal planbureau. (2022). Gevolgen oorlog Oekraïne. In *CPB RAMING Maart 2022 - Centraal Economisch Plan 2022* (pp. 3–

4). <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CEP2022-Tekstkader-1-Gevolgen-oorlog-Oekraïne.pdf>

Centraal Planbureau. (z.d.). De Nederlandse economie in historisch perspectief: Economie. Centraal Planbureau. <https://www.cpb.nl/de-nederlandse-economie-in-historisch-perspectief-economie#:~:text=De%20Nederlandse%20economie%20is%20in,daling%20van%20de%20economische%20groei.>

Chavannes, M. (2023, 12 december). Deze ideeën van Wilders zijn in strijd met het recht. Partijen, laat hem er afstand van doen. *De Correspondent*.

<https://decorrespondent.nl/15013/deze-ideeen-van-wilders-zijn-in-strijd-met-het-recht-partijen-laat-hem-er-afstand-van-doen/4982c5e2-67ea-0b99-3420-d7635600f8ce>

- Cohen, J. L. (2019). Populism and the Politics of Resentment. *Jus Cogens*, 1(1), 5–39.
<https://doi.org/10.1007/s42439-019-00009-7>
- Da Silva, F. C., & Vieira, M. B. (2018). Populism as a logic of political action. *European Journal Of Social Theory*, 22(4), 497–512. <https://doi.org/10.1177/1368431018762540>
- Damhuis, K. (2017). *Wegen naar Wilders: pvv-stemmers in hun eigen woorden*. Singel Uitgeverijen.
- De Beer, P. (2016). Meritocratie: Op weg naar een nieuwe klassensamenleving. In *Meritocratie: Op weg naar een nieuwe klassensamenleving*. Amsterdam University Press. <https://doi.org/10.5117/9789462983397>
- De Botton, A. (2004). *Status anxiety* (1ste editie). Pantheon Book, New York.
- Dekker, P., Planbureau, S. E. C., Regeringsbeleid, W. R. V. H., & Tiemeijer, W. (2014). *Gescheiden werelden?: een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*.
- Elshout, J. A. G. & Stichting de Driehoek. (2016). *Roep om respect: Ervaringen van werklozen in een meritocratiserende samenleving*. https://pure.uva.nl/ws/files/4502474/173827_Elshout_Roep_om_respect_digitale_versie_voor_UB_compleet.pdf
- Elshout, J., Tonkens, E., & Swierstra, T. (2016). Meritocratie als aanslag op het zelfrespect van ‘verliezers’. In *Roep Om Respect. Ervaringen van Werklozen in een Meritocratiserende Samenleving* (p. 210). https://www.evelientonkens.nl/wp-content/uploads/2015/02/elshout_tonkens2016.pdf
- Eurostat. (2012, 28 maart). *BBP en verbruik per hoofd van de bevolking en indexcijfers van het prijsniveau*. Statistics Explained. Geraadpleegd van https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Archive:GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices/nl&oldid=81352
- Fisher, P. (2018b). Demographic gaps in American political behavior. In Routledge eBooks. <https://doi.org/10.4324/9780429501029>
- Franken, M., Kuiper, C., Van Der Sanden, P., & Movisie. (2022). Bestaanszekerheid onder druk. In P. Van Yperen (Red.), *Movisie: Kennis en Aanpak van Sociale*

Vraagstukken. https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2022-05/Bestaanszekerheid_onder_druk_2022.pdf

Gheorghiu, M., Pehrson, S., & Christ, O. (2021). Status, relative deprivation, and moral devaluation of immigrants. *British Journal Of Social Psychology*, 61(2), 510-531. <https://doi.org/10.1111/bjso.12493>

Guiso, L., Herrera, H., Morelli, M., Sonno, T., Einaudi Institute for Economics and Finance, Warwick University, Bocconi University, & University of Bologna. (2023). *Economic Insecurity and the Demand of Populism in Europe* [Journal-article]. <https://heliosherrera.com/populism.pdf>

Guth, J. L., & Nelsen, B. F. (2019). Party choice in Europe: Social cleavages and the rise of populist parties. *Party Politics*, 27(3), 453–464. <https://doi.org/10.1177/1354068819853965>

Hendriks Vettehen, P. G. J. (1990). Postmaterialisme en stemgedrag. *Mens En Maatschappij; Vol 65 Nr 2 (1990); 165-178*. <https://ugp.rug.nl/MenM/article/view/12613>

Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution*. Princeton: Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400869589>

Inglehart, R., & Norris, P. (2016). Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2818659>

Ishii-Kuntz, M., & Lee, G. R. (1987). Status of the Elderly: An Extension of the Theory. *Journal Of Marriage And The Family/Journal Of Marriage And Family*, 49(2), 413. <https://doi.org/10.2307/352310>

Ipsos. (2023). *Opkomst – Tweede Kamerverkiezingen 2023*. https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2023-12/Kiezersonderzoek%20TK23_v1.0.pdf

Janmaat, J. G., & Braun, R. (2009). Diversity and Postmaterialism as Rival Perspectives in Accounting for Social Solidarity. *International Journal Of Comparative Sociology*, 50(1), 39–68. <https://doi.org/10.1177/0020715208100969>

Kamrava, M. (2012). Politics and Society in the Developing World. *In Routledge eBooks*. <https://doi.org/10.4324/9780203013298>

- Kiesraad. (2021, 29 maart). *Officiële uitslag Tweede Kamerverkiezing 17 maart 2021*. Nieuwsbericht | Kiesraad.nl. <https://www.kiesraad.nl/actueel/nieuws/2021/03/26/officiële-uitslag-tweede-kamerverkiezing-17-maart-2021>
- Kiesraad. (2023, 15 december). *Kiesraad stelt uitslag Tweede Kamerverkiezing 22 november 2023 vast*. Nieuwsbericht | Kiesraad.nl. <https://www.kiesraad.nl/actueel/nieuws/2023/12/01/kiesraad-stelt-uitslag-tweede-kamerverkiezing-22-november-2023-vast>
- LISS Core Study - LISS panel*. (2023, 9 november). LISS Panel. <https://www.lissdata.nl/liss-core-study>
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Melita, D., Willis, G. B., & Rodríguez-Bailón, R. (2021). Economic inequality increases status anxiety through perceived contextual competitiveness. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.637365>
- Moreira, D., Pérez, S., & National Bureau of Economic Research. (2022). WHO BENEFITS FROM MERITOCRACY? In *NBER WORKING PAPER SERIES* (Nr. 30113). https://www.nber.org/system/files/working_papers/w30113/w30113.pdf
- Moll, B., Rachel, L., & Restrepo, P. (2021). Uneven Growth: Automation's Impact on Income and Wealth Inequality. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.380108>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2021). *Gezichten van een onzeker bestaan*. Publicatie | Raad Voor Volksgezondheid en Samenleving. <https://www.raadrvs.nl/gezichten-van-een-onzeker-bestaan/documenten/publicaties/2021/04/07/gezichten-van-een-onzeker-bestaan>
- NEDERLANDERS WEER OP 1: PVV verkiezingsprogramma 2023. (2023). In *pvv.nl*. Partij Voor de Vrijheid. Geraadpleegd op 14 februari 2024, van <https://www.pvv.nl/images/2023/PVV-Verkiezingsprogramma-2023.pdf>
- Nidi. (2021, 28 januari). *Demografie in het stemhokje* - NIDI. NIDI. <https://nidi.nl/demos/demografie-in-het-stemhokje/>
- Norris, P., & Inglehart, R. (2019). The cultural backlash theory. In Cambridge University Press eBooks (pp. 32–64). <https://doi.org/10.1017/9781108595841.003>
- NOS. (z.d.). *NOS - Uitslagen Tweede Kamerverkiezingen 2023*. <https://app.nos.nl/nieuws/tk2023/>

Opleidingsniveau Tweede Kamerleden. (z.d.).

Parlement.com. https://www.parlement.com/id/vk6bd3xy9nl2/opleidingsniveau_tweede_kamerleden

Rebechi, A., & Rohde, N. (2022). Economic insecurity, racial anxiety, and right-wing populism. *The Review Of Income And Wealth/Review Of Income And Wealth*, 69(3), 701–724.

<https://doi.org/10.1111/roiw.12599>

Rekker, R. (2020, 14 augustus). *Leeftijdskloof in stemkeuze was nog nooit zo groot*.

StukRoodVlees. <https://stukroodvlees.nl/leeftijdskloof-in-stemkeuze-was-nog-nooit-zogroot/>

Sairam, V., Heddesheimer, V. S. & Bryson, J. J. (2022). *Economic Insecurity Increases Polarization and Decreases Trust*. *SoxArchiv Papers*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/cmfvb>

Sandel, M. J. (2021). *The Tyranny of Merit: What's Become of the Common Good?* Penguin Books Ltd

Savelkoul, M., & Scheepers, P. (2016). Why lower educated people are more likely to cast their vote for radical right parties: Testing alternative explanations in The Netherlands. *Acta Politica*, 52(4), 544–573.

<https://doi.org/10.1057/s41269-016-0031-z>

Searle, J. R. (2017). Money: Ontology and Deception. *Cambridge Journal Of Economics*, 41(5), 1453–1470.

<https://doi.org/10.1093/cje/bex034>

Simmel, G. (2004). Value and Money. In D. Frisby (Red.), & T. Bottomore (Vert.), *The Philosophy of Money* (Third enlarged edition, pp. 56–99).

Routledge. https://www.eddiejackson.net/web_documents/Philosophy%20of%20Money.pdf

Sondheimer, R. M., & Green, D. P. (2010). Using Experiments to Estimate the Effects of Education on Voter Turnout. *American Journal of Political Science*, 54(1), 174–189.

<http://www.jstor.org/stable/20647978>

Spruyt, B., Keppens, G., & Van Droogenbroeck, F. (2016). Who Supports Populism and What Attracts People to It? *Political Research Quarterly*, 69(2), 335–

346. <https://doi.org/10.1177/1065912916639138>

Standing, G. (2021). *The precariat: The New Dangerous Class SPECIAL COVID-19 EDITION*. I.B. Tauris

Swierstra, T., Tonkens, E., Bovens, M., Pekelharing, P., Pels, D., Franssen, F., & Hoogte, H. (2008). In het jaar 2034. Inleiding. In *De beste de baas? : Verdienste, respect en solidariteit in een meritocratie* (pp. 7–24).

<https://doi.org/10.5117/9789053568156>

Van Reybrouck, D. G. (2008). *Pleidooi voor populisme*. De bezige bij.

- Van Bergen, W., & Visser, M. (2014). *De kleine Piketty / druk 1: het kapitale boek samengevat*. Business Contact.
- Vossen, K. (2012). Van marginaal naar mainstream? Populisme in de Nederlandse geschiedenis. *Bijdragen en Mededelingen Betreffende de Geschiedenis Der Nederlanden*, 127(2), 28–54. <https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.8072>
- Weinstein, N., & Stone, D. N. (2018). Need depriving effects of financial insecurity: Implications for well-being and financial behaviors. *Journal Of Experimental Psychology. General*, 147(10), 1503–1520. <https://doi.org/10.1037/xge0000436>
- Western, B., Bloome, D., Sosnaud, B., & Tach, L. (2012). Economic Insecurity and Social Stratification. *Annual Review Of Sociology*, 38(1), 341–359. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-071811-145434>
- Wielers, R. (2023). Het veranderde narratief over de onderklasse: Van neoliberaal naar communitaristisch. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 39(3), 319-337. https://proxy-ub.rug.nl/login?url=https://www.auponline.com/content/journals/10.5117/TVA2023.3.003.WIEL#html_fulltext
- Young, M. D. (2022). *De opkomst van de meritocratie*. Athenaeum.

Bijlage 1.

In deze bijlage zal worden uitgelegd hoe de steekproef tot stand is gekomen. Ten eerste zullen de algemene filters worden uitgelegd en toegepast. Daarna zal er per variabele eerst de originele data worden gegeven gevolgd door de operationalisaties en als laatste de beschrijvende statistieken van de uiteindelijke variabelen die gebruikt gaan worden.

Algemene filters

Er is voordat er aanpassingen zijn gedaan aan de dataset eerst een filter aangezet die selecteert op drie verschillende manieren. Ten eerste zijn de gebruikte vragenlijsten in dit onderzoek niet aan elke respondent in het LISS panel voorgelegd. Het is daarom belangrijk alleen respondenten te selecteren die daadwerkelijk toegang hadden tot deze vragenlijsten. Ten tweede is in dit onderzoek de Nederlandse bevolking de populatie. Om deze reden is ervoor gekozen om alleen autochtone Nederlanders mee te laten doen in de steekproef. Ten derde is er sprake van afhankelijke cases omdat meerdere mensen uit één huishouden mee hebben kunnen doen aan het LISS panel. Om deze reden is ervoor gekozen alleen respondenten mee te laten doen in de steekproef die aangaven het hoofd van het huishouden te zijn. Al met al zorgt dit voor een filter die selecteert voor hoofdhuishoudens, autochtone mensen en degenen die daadwerkelijk de vragenlijst hebben ontvangen. Dit zijn 275 respondenten. De originele data die wordt laten zien in deze bijlage beschikt al wel over boven genoemd filter. De syntax van deze basisfilter is hieronder weergegeven. Hij is stapsgewijs met tussendoor controle momenten ingevoerd in SPSS. Dit is te zien in de syntax.

Syntax:

```
DATASET ACTIVATE DataSet1.
```

```
USE ALL.
```

```
COMPUTE filter_$=(positie = 1 ).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'positie = 1 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.
```

```
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht
```

```
 /ORDER=ANALYSIS.
```

```
USE ALL.
```

```
COMPUTE filter_$=(positie = 1 & cr22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'positie = 1 & cr22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.
```

```
EXECUTE.
```

```
EXECUTE.
```

```
EXECUTE.
```

EXECUTE.

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht  
/ORDER=ANALYSIS.
```

USE ALL.

```
COMPUTE filter_$=(positie = 1 & ci22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0 & herkomstgroep = 0).  
VARIABLE LABELS filter_$ 'positie = 1 & cr22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0 &  
herkomstgroep '+  
'= 0 (FILTER)'.  
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.  
FORMATS filter_$ (f1.0).  
FILTER BY filter_$.  
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Er zijn ook respondenten die op bepaalde items geen antwoord hebben gegeven maar andere delen van de wel vragenlijst hebben ingevuld. Deze item non-response is een klein percentage van de steekproef. Toch is ervoor gekozen de respondenten die geen antwoord hebben gegeven om de benodigde items uit de steekproef te filteren. De uiteindelijke dataset met bovengenoemde filters en het verwijderen van de missende waarde bestaat uit 266 respondenten. Deze filter is pas toegevoegd aan de dataset toen er al bewerkingen waren uitgevoerd voor het maken van de nieuwe variabele. Eerst zijn de variabelen gemaakt door items te combineren daarna zijn pas de missende waarde er uitgehaald. Er is er per variabele beschreven welke bewerkingen zijn uitgevoerd inclusief het verwijderen van de missende waarde. Omdat elke keer dezelfde filter is gebruikt is deze filter beschreven onder algemene filters.

De syntax voor missende waarde:

Syntax:

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT PVV_affiniteit  
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid Statusangst geslacht leeftijd oplcat  
/SAVE RESID.
```

```
RECODE RES_1 (MISSING=0) (ELSE=1) INTO Missing_value.  
EXECUTE.
```

USE ALL.

```
COMPUTE filter_$=(positie = 1 & cr22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0 & herkomstgroep = 0  
&
```



```

Missing_value = 1).
VARIABLE LABELS filter_$ 'positie = 1 & cr22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0 &
herkomstgroep '+
'= 0 & Missing_value = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.

```

Affiniteit PVV

Voor het meten van de variabele Affiniteit PVV is er gekozen voor 2 items. Dit zijn cv23o213 en cv23o224. Voor deze twee items is de Cronbach's Alpha uitgerekend. Eerst zijn de descriptieve statistieken van de oorspronkelijke items laten zien. Daarna zijn de bewerkingen omschreven die zijn gedaan aan de 2 items zodat het mogelijk was er één variabele van te maken. Uiteindelijk is de variabele gecodeerd tot een dummy-variabele.

Syntax:

```

FREQUENCIES VARIABLES= cv23o213 cv23o224
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.

```

RELIABILITY

```

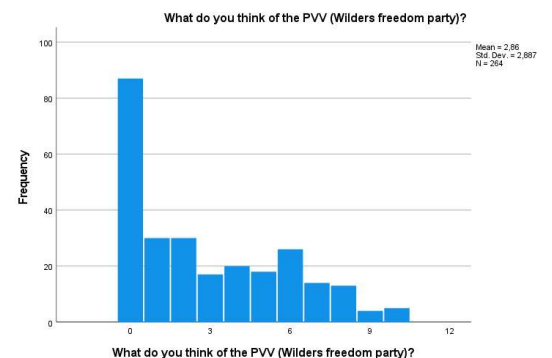
/VARIABLES=cv23o213 cv23o224
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA.

```

Output:

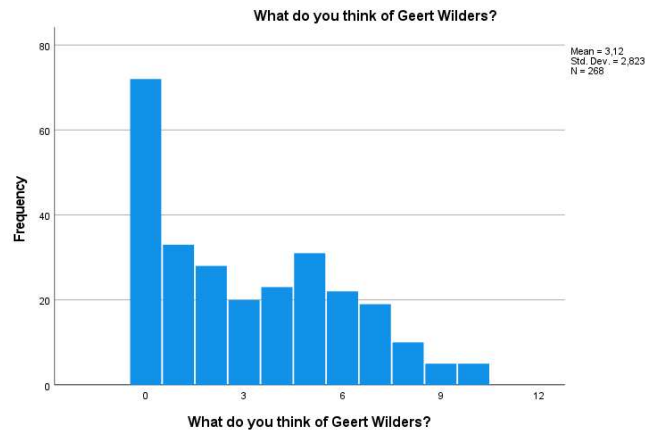
What do you think of the PVV (Wilders freedom party)?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	very unsympathetic	87	31,6	33,0	33,0
	1	30	10,9	11,4	44,3
	2	30	10,9	11,4	55,7
	3	17	6,2	6,4	62,1
	4	20	7,3	7,6	69,7
	5	18	6,5	6,8	76,5
	6	26	9,5	9,8	86,4
	7	14	5,1	5,3	91,7
	8	13	4,7	4,9	96,6
	9	4	1,5	1,5	98,1
	very sympathetic	5	1,8	1,9	100,0
	Total	264	96,0	100,0	
Missing	I dont know	11	4,0		
Total		275	100,0		

What do you think of Geert Wilders?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	very unsympathetic	72	26,2	26,9	26,9
	1	33	12,0	12,3	39,2
	2	28	10,2	10,4	49,6
	3	20	7,3	7,5	57,1
	4	23	8,4	8,6	65,7
	5	31	11,3	11,6	77,2
	6	22	8,0	8,2	85,4
	7	19	6,9	7,1	92,5
	8	10	3,6	3,7	96,3
	9	5	1,8	1,9	98,1
	very sympathetic	5	1,8	1,9	100,0
	Total		268	97,5	100,0
Missing	I dont know	7	2,5		
Total		275	100,0		

Statistics

		What do you think of the PVV (Wilders freedom party)?	What do you think of Geert Wilders?
N	Valid	264	268
	Missing	11	7
Mean		2,86	3,12
Median		2,00	3,00
Std. Deviation		2,887	2,823
Skewness		,680	,524
Std. Error of Skewness		,150	,149
Kurtosis		-,738	-,827
Std. Error of Kurtosis		,299	,297
Minimum		0	0
Maximum		10	10
Percentiles	25	,00	,00
	50	2,00	3,00
	75	5,00	5,00

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,928	2

Bewerkingen:

De gemiddeldes van de twee items zijn per respondent bij elkaar opgeteld. De nieuwe variabele heet PVV_affiniteit. Doordat er toch uiteindelijk een logistische regressie moest worden gedaan is PVV_affiniteit gedummificieerd. Hierbij zijn alle scores vanaf 6 gecodeerd als 1 en alle scores onder de 6 gecodeerd als 0. Mensen die dus affiniteit hebben met de PVV scoren op deze dummy dus een 1. De missende waarden zijn uit de dataset gehaald zoals beschreven staat aan het begin van de bijlage onder algemene filters. De nieuwe variabele heet Dummy_PVV_affiniteit.

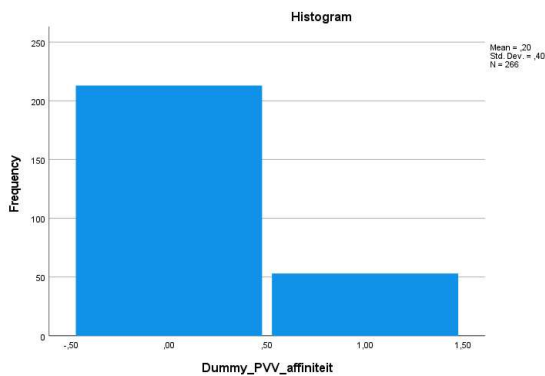
Syntax:

```
COMPUTE PVV_affiniteit=mean(cv23o213, cv23o224).
EXECUTE.
```

```
RECODE PVV_affiniteit (0 thru 5.9=0) (6 thru 10=1) INTO Dummy_PVV_affiniteit.
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=Dummy_PVV_affiniteit
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
  /HISTOGRAM
  /ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics		
Dummy_PVV_affiniteit		
N	Valid	266
	Missing	0
Mean		,1992
Median		,0000
Std. Deviation		,40019
Skewness		1,514
Std. Error of Skewness		,149
Kurtosis		,296
Std. Error of Kurtosis		,298
Minimum		,00
Maximum		1,00
Percentiles	25	,0000
	50	,0000
	75	,0000

Dummy_PVV_affiniteit					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	213	80,1	80,1	80,1
	1,00	53	19,9	19,9	100,0
Total		266	100,0	100,0	

Bestaansonzekerheid

Voor het meten van de variabele bestaansonzekerheid is er gekozen voor 4 items. Dit zijn ci22o377 ci22o378, ci22o258 en ci22o252. Eerst zijn de descriptieve statistieken van de oorspronkelijke items laten zien. Daarna zijn de bewerkingen omschreven die zijn gedaan aan de 4 items zodat het mogelijk was er één variabele van te maken. Als laatste is de nieuwe variabele beschreven aan de hand van descriptieve statistieken. De nieuwe variabele heet bestaansonzekerheid.

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=ci22o252 ci22o258 ci22o377 ci22o378
  /NTILES=4
  /STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
  /HISTOGRAM
  /ORDER=ANALYSIS.
```

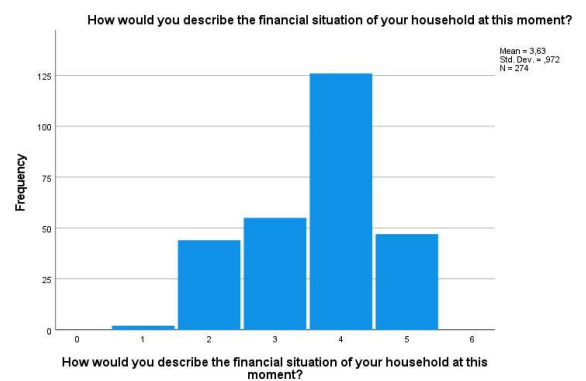
RELIABILITY

```
/VARIABLES=ci22o252 ci22o258 ci22o377 ci22o378
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL.
```

Output:

How would you describe the financial situation of your household at this moment?

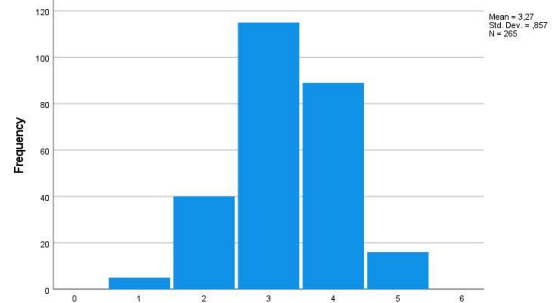
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	we are accumulating debts	2	,7	,7	,7
	we are somewhat eating into savings	44	16,0	16,1	16,8
	we are just managing to make ends meet	55	20,0	20,1	36,9
	we have a little bit of money to spare	126	45,8	46,0	82,8
	we have a lot of money to spare	47	17,1	17,2	100,0
	Total		274	99,6	100,0
Missing	System	1	,4		
Total		275	100,0		

Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	much higher than the income	5	1,8	1,9	1,9
	higher than the income	40	14,5	15,1	17,0
	approximately equal to the income	115	41,8	43,4	60,4
	lower than the income	89	32,4	33,6	94,0
	much lower than the income	16	5,8	6,0	100,0
	Total	265	96,4	100,0	
Missing	I don't know	9	3,3		
	System	1	,4		
	Total	10	3,6		
Total		275	100,0		

Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:

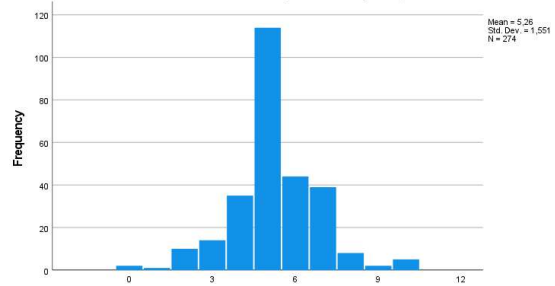

Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:

Can you indicate, on a scale from 0 to 10, whether the financial situation of your household has gotten better or worse compared to one year ago?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 much worse	2	,7	,7	,7
	1	1	,4	,4	1,1
	2	10	3,6	3,6	4,7
	3	14	5,1	5,1	9,9
	4	35	12,7	12,8	22,6
	5	114	41,5	41,6	64,2
	6	44	16,0	16,1	80,3
	7	39	14,2	14,2	94,5
	8	8	2,9	2,9	97,4
	9	2	,7	,7	98,2
	10 much better	5	1,8	1,8	100,0
Total	274	99,6	100,0		
Missing	System	1	,4		
Total		275	100,0		

Can you indicate, on a scale from 0 to 10, whether the financial situation of your household has gotten better or worse compared to one year ago?

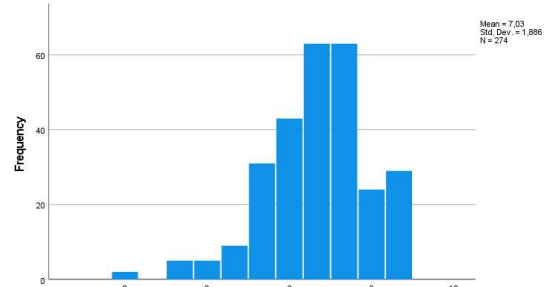

Can you indicate, on a scale from 0 to 10, whether the financial situation of your household has gotten better or worse compared to one year ago?

Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off the income of your household?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 very hard	2	,7	,7	,7
	2	5	1,8	1,8	2,6
	3	5	1,8	1,8	4,4
	4	9	3,3	3,3	7,7
	5	31	11,3	11,3	19,0
	6	43	15,6	15,7	34,7
	7	63	22,9	23,0	57,7
	8	63	22,9	23,0	80,7
	9	24	8,7	8,8	89,4
	10 very easy	29	10,5	10,6	100,0
	Total	274	99,6	100,0	
Missing	System	1	,4		
Total		275	100,0		

Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off the income of your household?

Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off the income of your household?

Statistics

		How would you describe the financial situation of your household at this moment?	Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:	Can you indicate, on a scale from 0 to 10, whether the financial situation of your household has gotten better or worse compared to one year ago?	Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off the income of your household?
N	Valid	274	265	274	274
	Missing	1	10	1	1
Mean		3,63	3,27	5,26	7,03
Median		4,00	3,00	5,00	7,00
Std. Deviation		,972	,857	1,551	1,886
Skewness		-,449	-,146	,070	-,661
Std. Error of Skewness		,147	,150	,147	,147
Kurtosis		-,594	-,122	1,607	,931
Std. Error of Kurtosis		,293	,298	,293	,293
Minimum		1	1	0	0
Maximum		5	5	10	10
Percentiles	25	3,00	3,00	5,00	6,00
	50	4,00	3,00	5,00	7,00
	75	4,00	4,00	6,00	8,00

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,752	4

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
How would you describe the financial situation of your household at this moment?	15,62	12,047	,670	,669
Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:	16,00	12,951	,606	,706
Can you indicate, on a scale from 0 to 10, whether the financial situation of your household has gotten better or worse compared to one year ago?	13,98	10,295	,475	,744
Can you indicate, on a scale from 0 to 10, how hard or how easy it is for you to live off the income of your household?	12,20	7,145	,670	,649

Bewerkingen:

Aan de hand van onderstaande berekening is berekent wat de waarden van de 11-puntsschaal zou zijn als het op een 5-puntsschaal zou worden gemeten.

Nieuwe waarde=

$$\frac{\text{oude score} - \text{minimal score}}{\text{range van oude score}} \times (\text{Maximale gewenste score} - \text{Minimale gewenste score}) + \text{Minimale gewenste score}$$

Om een variabele te krijgen waarbij een hoge score duidt op een hoge mate van bestaansonzekerheid zijn alle items gespiegeld. Daarna zijn alle items bij elkaar opgeteld en gemiddeld tot een 5-puntsschaal doormiddel van de formule. De nieuwe variabele heet bestaansonzekerheid. De missende waarden zijn uit de dataset gehaald. Dit is gedaan met de filter besproken bij algemene filters.

Syntax:

```
RECODE ci22o377 ci22o378 (0=10) (1=9) (2=8) (3=7) (4=6) (5=5) (6=4) (7=3) (8=2) (9=1) (10=0) INTO
  OMci220377 OMci22o378.
```

```
EXECUTE.
```

```
COMPUTE Item1_bestaaansonzekerheid377=((OMci220377- 0) / 10) * 4 + 1..
EXECUTE.
```

```
COMPUTE Item2_bestaaansonzekerheid378=((OMci22o378- 0) / 10) * 4 + 1..
```

EXECUTE.

```
RECODE ci22o252 ci22o258 (1=5) (2=4) (3=3) (5=1) (4=2) INTO Item4_bestaaonzekerheid252  
Item3_bestaaonzekerheid258.
```

EXECUTE.

COMPUTE

```
Bestaanzekerheid=mean(Item1_bestaaonzekerheid377,Item2_bestaaonzekerheid378,Item4_  
_bestaaonzekerheid252,  
Item3_bestaaonzekerheid258).
```

EXECUTE.

```
FREQUENCIES VARIABLES=Bestaanzekerheid
```

```
/NTILES=4
```

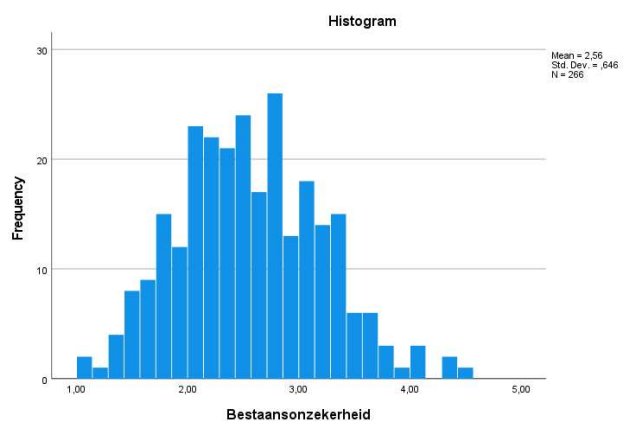
```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics		
Bestaanzekerheid		
N	Valid	266
	Missing	0
Mean		2,5593
Median		2,5500
Std. Deviation		,64628
Skewness		,246
Std. Error of Skewness		,149
Kurtosis		-,128
Std. Error of Kurtosis		,298
Minimum		1,00
Maximum		4,47
Percentiles	25	2,1000
	50	2,5500
	75	3,0000

Statusangst

Voor het meten van de variabele statusangst is er gekozen voor 5 items. Dit zijn og22f041, og22f042, og22f049, og22f051 en og22f052. Eerst zijn de descriptieve statistieken van de oorspronkelijke items laten zien. Daarna zijn de bewerkingen omschreven die zijn gedaan aan de 5 items zodat het mogelijk was één variabele ervan te maken. Als laatste is de nieuwe variabele beschreven aan de hand van descriptieve statistieken.

Syntax:

FREQUENCIES VARIABLES=og22f052 og22f051 og22f049 og22f041 og22f042

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

RELIABILITY

/VARIABLES=og22f049 og22f041 og22f042 og22f051 og22f052

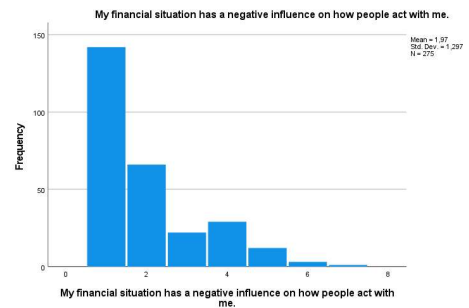
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL

/MODEL=ALPHA.

Output:

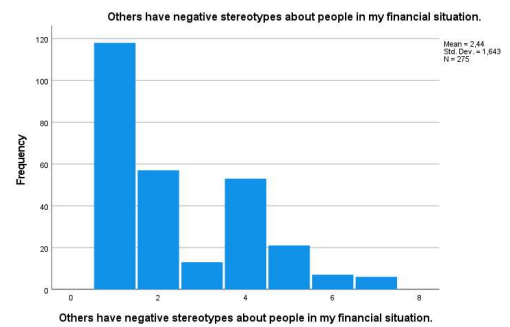
My financial situation has a negative influence on how people act with me.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	totally disagree	142	51,6	51,6	51,6
	2	66	24,0	24,0	75,6
	3	22	8,0	8,0	83,6
	4	29	10,5	10,5	94,2
	5	12	4,4	4,4	98,5
	6	3	1,1	1,1	99,6
	totally agree	1	,4	,4	100,0
Total		275	100,0	100,0	

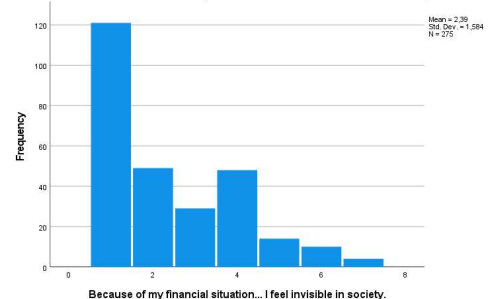

Others have negative stereotypes about people in my financial situation.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	totally disagree	118	42,9	42,9	42,9
	2	57	20,7	20,7	63,6
	3	13	4,7	4,7	68,4
	4	53	19,3	19,3	87,6
	5	21	7,6	7,6	95,3
	6	7	2,5	2,5	97,8
	totally agree	6	2,2	2,2	100,0
Total		275	100,0	100,0	

Because of my financial situation... I feel invisible in society.

Because of my financial situation... I feel invisible in society.

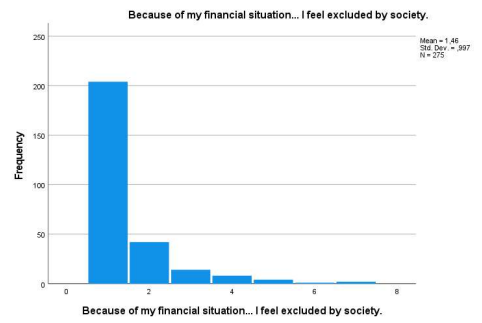
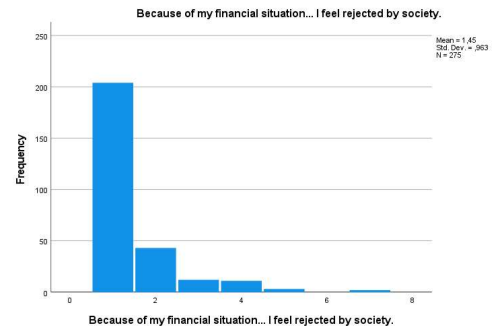
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	totally disagree	121	44,0	44,0	44,0
	2	49	17,8	17,8	61,8
	3	29	10,5	10,5	72,4
	4	48	17,5	17,5	89,8
	5	14	5,1	5,1	94,9
	6	10	3,6	3,6	98,5
	totally agree	4	1,5	1,5	100,0
	Total	275	100,0	100,0	

Because of my financial situation... I feel rejected by society.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	totally disagree	204	74,2	74,2	74,2
	2	43	15,6	15,6	89,8
	3	12	4,4	4,4	94,2
	4	11	4,0	4,0	98,2
	5	3	1,1	1,1	99,3
	totally agree	2	,7	,7	100,0
	Total	275	100,0	100,0	

Because of my financial situation... I feel excluded by society.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	totally disagree	204	74,2	74,2	74,2
	2	42	15,3	15,3	89,5
	3	14	5,1	5,1	94,5
	4	8	2,9	2,9	97,5
	5	4	1,5	1,5	98,9
	6	1	,4	,4	99,3
	totally agree	2	,7	,7	100,0
	Total	275	100,0	100,0	

Statistics

		My financial situation has a negative influence on how people act with me.	Others have negative stereotypes about people in my financial situation.	Because of my financial situation... I feel invisible in society.	Because of my financial situation... I feel rejected by society.	Because of my financial situation... I feel excluded by society.
N	Valid	275	275	275	275	275
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		1,97	2,44	2,39	1,45	1,46
Median		1,00	2,00	2,00	1,00	1,00
Std. Deviation		1,297	1,643	1,584	,963	,997
Skewness		1,346	,891	,925	2,845	2,888
Std. Error of Skewness		,147	,147	,147	,147	,147
Kurtosis		1,050	-,255	-,096	9,626	9,637
Std. Error of Kurtosis		,293	,293	,293	,293	,293
Minimum		1	1	1	1	1
Maximum		7	7	7	7	7
Percentiles	25	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
	50	1,00	2,00	2,00	1,00	1,00
	75	2,00	4,00	4,00	2,00	2,00

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,797	5

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Because of my financial situation... I feel rejected by society.	8,26	17,689	,706	,739
Because of my financial situation... I feel excluded by society.	8,25	17,712	,671	,745
Because of my financial situation... I feel invisible in society.	7,32	16,205	,441	,815
Others have negative stereotypes about people in my financial situation.	7,27	14,232	,597	,761
My financial situation has a negative influence on how people act with me.	7,74	15,988	,643	,739

Bewerkingen:

Uit de Cronbach's Alpha If item deleted komt naar voren dat als de "Door mijn financiële situatie voel ik mij onzichtbaar in de maatschappij." = og22f049 wordt weggehaald de Cronbach's Alpha groter wordt. Echter is dit item belangrijk voor de onderzoeksvraag en om deze reden is ervoor gekozen hem als item te houden voor het maken van de nieuwe variabele statusangst.

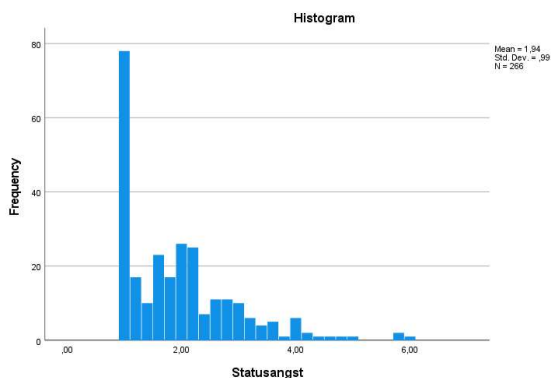
De missende waarden zijn uit de dataset gehaald zoals beschreven staat aan het begin van de bijlage onder algemene filters. Daarna zijn alle items bij elkaar opgeteld en gemiddeld tot een 5-puntsschaal. De nieuwe variabele heet Statusangst.

Syntax:

```
COMPUTE Statusangst=mean(og22f041, og22f042, og22f049, og22f051, og22f052).  
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=Statusangst  
/NTILES=4  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT  
/HISTOGRAM  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statusangst		
N	Valid	266
	Missing	0
Mean		1,9414
Median		1,8000
Std. Deviation		,98954
Skewness		1,354
Std. Error of Skewness		,149
Kurtosis		2,146
Std. Error of Kurtosis		,298
Minimum		1,00
Maximum		6,00
Percentiles	25	1,0000
	50	1,8000
	75	2,4000

Controle variabelen

Geslacht

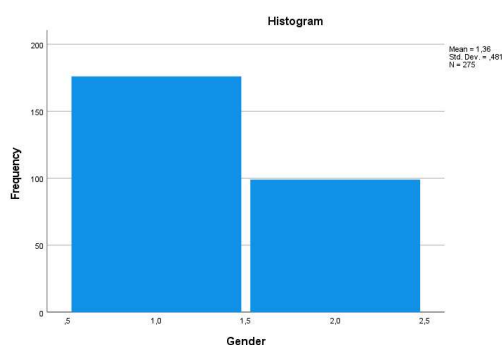
Voor het meten van de controlevariabele geslacht is gekozen voor het item geslacht. Hieronder staat de descriptieve statistieken van het oorspronkelijke item. Daarna zijn de bewerkingen beschreven en de uiteindelijke variabele is weergegeven.

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht  
/NTILES=4  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT  
/HISTOGRAM  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

		Gender			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Male	176	64,0	64,0	64,0
	Female	99	36,0	36,0	100,0
Total		275	100,0	100,0	

Bewerkingen:

In het LISS panel is het sinds februari 2022 mogelijk om ook de optie “anders” in te vullen bij de vraag welk geslacht de respondent is. In deze steekproef heeft niemand voor deze antwoord mogelijkheid gekozen. Daarom is er van deze variabele een dummy-variabele gemaakt. Mannen zijn gecodeerd als 0 en vrouwen als 1. De nieuwe variabele is DummyGeslacht genoemd. Daarnaast zijn de missende waarden er uitgehaald door de filter die bij algemene filters is aangegeven.

Syntax:

```
RECODE geslacht (1=0) (2=1) INTO DummyGeslacht.
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=DummyGeslacht
```

```
/NTILES=4
```

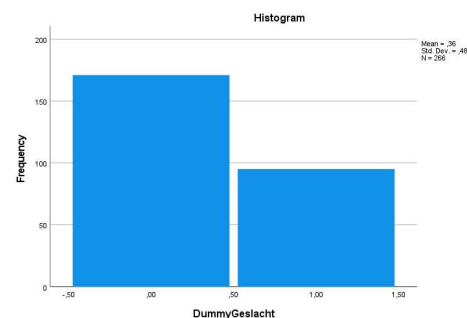
```
/STATISTICS=MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

		DummyGeslacht			
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	171	64,3	64,3	64,3
	1,00	95	35,7	35,7	100,0
Total		266	100,0	100,0	

Leeftijd

Voor het meten van de controlevariabele leeftijd is er gekozen voor het item leeftijd. Eerst zijn de descriptieve statistieken van de oorspronkelijke items laten zien. Daarna zijn de bewerkingen omschreven die zijn gedaan aan de items zodat het mogelijk was één variabele ervan te maken. Als

laatste is de nieuwe variabele beschreven aan de hand van descriptieve statistieken. Er is gekozen voor het toevoegen van een histogram en niet een frequentietabel omdat deze tabel vrij lang is.

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd
```

```
/NTILES=4
```

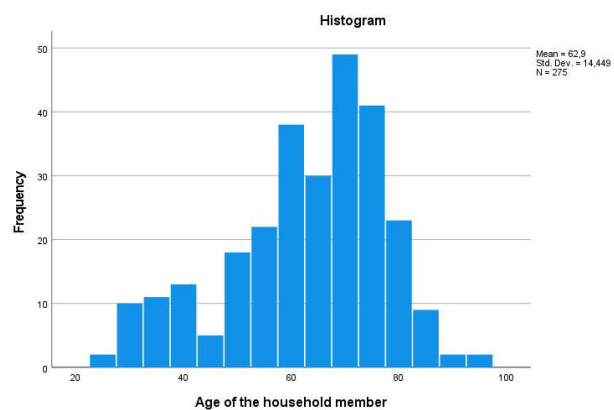
```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics		
Age of the household member		
N	Valid	275
	Missing	0
Mean		62,90
Median		66,00
Std. Deviation		14,449
Skewness		-,623
Std. Error of Skewness		,147
Kurtosis		-,232
Std. Error of Kurtosis		,293
Minimum		25
Maximum		95
Percentiles	25	55,00
	50	66,00
	75	73,00

Bewerkingen:

Bij de variabele leeftijd zijn de missende waarde er uitgehaald met de filter die bij algemene filters is besproken. Voor de rest zijn er geen veranderingen gedaan. De nieuwe variabele ziet er zo uit:

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

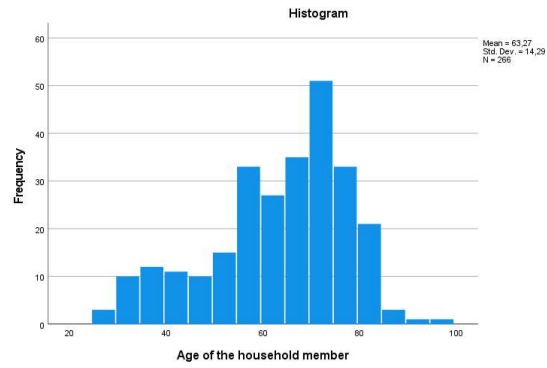
```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

Statistics

Age of the household member

N	Valid	266
	Missing	0
Mean		63,27
Median		67,00
Std. Deviation		14,290
Skewness		-,621
Std. Error of Skewness		,149
Kurtosis		-,239
Std. Error of Kurtosis		,298
Minimum		27
Maximum		95
Percentiles	25	55,00
	50	67,00
	75	73,00

Opleiding

Voor het meten van de controle variabele opleiding is er gekozen voor het item oplcat. Hieronder staat de descriptieve statistieken van het oorspronkelijke item. Daarna zijn de bewerkingen omschreven en de nieuwe data na deze bewerkingen.

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=oplcat
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

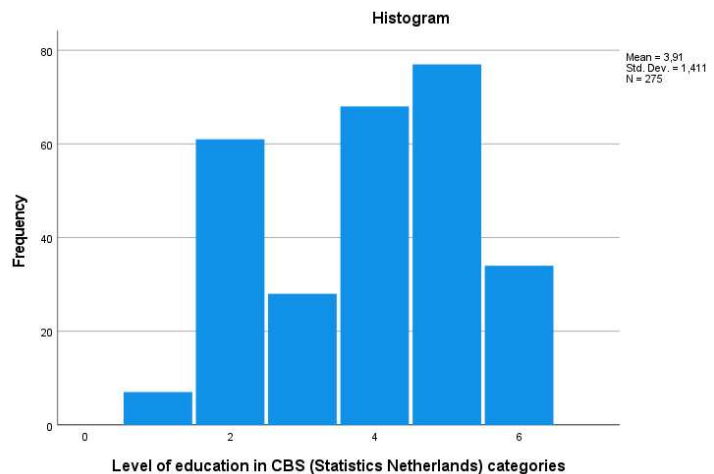
Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	primary school	7	2,5	2,5	2,5
	vmbo (intermediate secondary education, US: junior high school)	61	22,2	22,2	24,7
	havo/vwo (higher secondary education/preparatory university education, US: senior high school)	28	10,2	10,2	34,9
	mbo (intermediate vocational education, US: junior college)	68	24,7	24,7	59,6
	hbo (higher vocational education, US: college)	77	28,0	28,0	87,6
	wo (university)	34	12,4	12,4	100,0
	Total	275	100,0	100,0	

Statistics

Level of education in CBS (Statistics Ne

N	Valid	275
	Missing	0
Mean		3,91
Median		4,00
Std. Deviation		1,411
Skewness		-,263
Std. Error of Skewness		,147
Kurtosis		-1,069
Std. Error of Kurtosis		,293
Minimum		1
Maximum		6
Percentiles	25	3,00
	50	4,00
	75	5,00

Bewerkingen:

De variabele naam is aangepast naar Opleiding. Bij de variabele opleiding zijn de missende waarde er uitgehaald met de filter die bij algemene filters is besproken. De nieuwe variabele ziet er zo uit:

Syntax:

```
COMPUTE Opleiding=oplcat.  
EXECUTE.
```


FREQUENCIES VARIABLES=Opleiding

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT

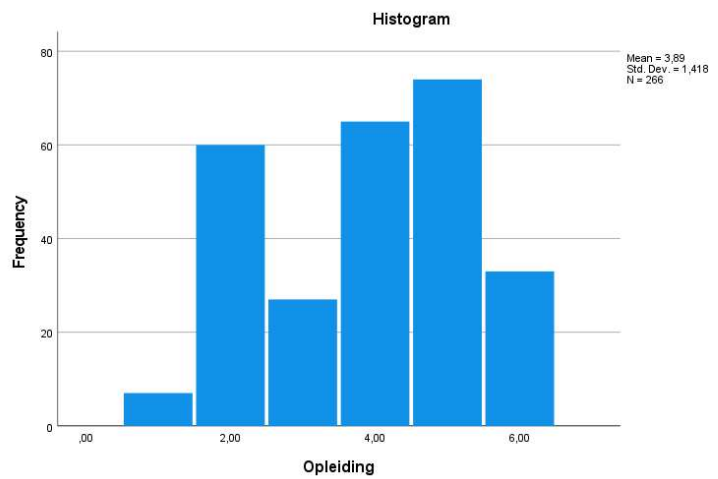
/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

Output:

Statistics

Opleiding		
N	Valid	266
	Missing	0
Mean		3,8947
Median		4,0000
Std. Deviation		1,41828
Skewness		-,252
Std. Error of Skewness		,149
Kurtosis		-1,087
Std. Error of Kurtosis		,298
Minimum		1,00
Maximum		6,00
Percentiles	25	2,0000
	50	4,0000
	75	5,0000

Opleiding

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1,00	7	2,6	2,6	2,6
	2,00	60	22,6	22,6	25,2
	3,00	27	10,2	10,2	35,3
	4,00	65	24,4	24,4	59,8
	5,00	74	27,8	27,8	87,6
	6,00	33	12,4	12,4	100,0
Total		266	100,0	100,0	

Bijlage 2

Univariate statistieken

Bij univariate statistieken wordt er gekeken naar de variabelen op zichzelf en niet in relatie met andere variabelen. In bijlage 1 is al uitgebreid besproken hoe de verschillende items zijn gecombineerd en gehercodeerd en daarmee tot nieuwe variabelen zijn gemaakt. In bijlage 1 is ook al weergegeven hoe de verschillende variabelen zijn verdeeld. Deze zijn aangetoond in frequentietabellen of voor het geval er erg veel opties waren is er gekozen voor een histogram. In het resultatenparagraaf wordt er eerst gekeken naar de univariate statistieken. Doordat in bijlage 1 al uitgebreid de verdeling van de variabelen via een tabel of histogram is weergegeven gaat in bijlage 2 niet alles herhaald worden. Om deze reden is ervoor gekozen een samenvattende SPSS syntax en output te runnen die nodig was voor het maken van tabel 1 in de resultatenparagraaf en deze syntax en output toe te voegen aan dit gedeelte (de univariate statistieken) van bijlage 2.

Syntax:

```
FREQUENCIES VARIABLES=Bestaansonzekerheid Opleiding Statusangst DummyGeslacht
Dummy_PVV_affiniteit
leeftijd
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN MEDIAN SKEWNESS SESKEW KURTOSIS SEKURT
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.
```

Output:

		Statistics					
		Bestaansonze kerheid	Opleiding	Statusangst	DummyGeslac ht	Dummy_PVV_ affiniteit	Age of the household member
N	Valid	266	266	266	266	266	266
	Missing	0	0	0	0	0	0
Mean		2,5593	3,8947	1,9414	,3571	,1992	63,27
Median		2,5500	4,0000	1,8000	,0000	,0000	67,00
Std. Deviation		,64628	1,41828	,98954	,48006	,40019	14,290
Skewness		,246	-,252	1,354	,600	1,514	-,621
Std. Error of Skewness		,149	,149	,149	,149	,149	,149
Kurtosis		-,128	-1,087	2,146	-1,653	,296	-,239
Std. Error of Kurtosis		,298	,298	,298	,298	,298	,298
Minimum		1,00	1,00	1,00	,00	,00	27
Maximum		4,47	6,00	6,00	1,00	1,00	95
Percentiles	25	2,1000	2,0000	1,0000	,0000	,0000	55,00
	50	2,5500	4,0000	1,8000	,0000	,0000	67,00
	75	3,0000	5,0000	2,4000	1,0000	,0000	73,00

DummyGeslacht

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	171	64,3	64,3	64,3
	1,00	95	35,7	35,7	100,0
Total		266	100,0	100,0	

Dummy_PVV_affiniteit

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	213	80,1	80,1	80,1
	1,00	53	19,9	19,9	100,0
Total		266	100,0	100,0	

Bivariate statistieken

Bij bivariate statistieken wordt er het verband tussen twee variabelen onderzocht. Dit in tegenstelling tot univariate statistieken waar er alleen naar de variabele zelf werd geanalyseerd. Er is sprake van twee verschillende soorten variabelen in dit onderzoek. Zo is de afhankelijke variabele affiniteit met de PVV een dummy net als de variabele geslacht. Naast dummy-variabelen zijn er continue variabelen. Dit zijn variabelen die alle waarden kunnen hebben tussen een bepaald minimum en maximum. Om een correlatie tussen deze verschillende variabelen te berekenen zijn er verschillende methodes. Zo kan de correlatie tussen twee dummy-variabelen worden berekend aan de hand van de Cramer's V toets in SPSS. De relatie tussen twee continue variabelen kan worden berekend in SPSS door middel van de Pearson correlation. De samenhang van een dummy en een continue variabele kan ook worden berekend aan de hand van een Pearson correlation en daarnaast aan de hand van een t-toets. Deze t-toets geeft aan of er significant verschil is tussen de twee groepen die worden gedummificeerd. Hieronder zullen alle toetsen worden uitgevoerd. Dit zal worden weergegeven aan de hand van de syntax en SPSS output.

Dummy*dummy

Eerst zal er worden gekeken naar de relatie tussen de twee dummy-variabelen. Dit zijn Geslacht en affiniteit met de PVV. De correlatie tussen twee dummy-variabelen worden berekend aan de hand van de toets Cramer's V. Cramer's V is een getal tussen 0 en 1. De waarde 0 betekent dat er geen samenhang is en de waarde 1 betekent dat er perfecte samenhang is.

Syntax:

```
CROSSTABS  
  /TABLES=DummyGeslacht BY Dummy_PVV_affiniteit  
  /FORMAT=AVALUE TABLES  
  /STATISTICS=CHISQ PHI
```

/CELLS=COUNT
/COUNT ROUND CELL.

Output:

Case Processing Summary

	Valid		Cases Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
DummyGeslacht * Dummy_PVV_affiniteit	266	100,0%	0	0,0%	266	100,0%

DummyGeslacht * Dummy_PVV_affiniteit Crosstabulation

Count	Dummy_PVV_affiniteit	Dummy_PVV_affiniteit		Total
		,00	1,00	
DummyGeslacht	,00	131	40	171
	1,00	82	13	95
Total		213	53	266

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	-,116	,058
	Cramer's V	,116	,058
N of Valid Cases		266	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	3,607 ^a	1	,058		
Continuity Correction ^b	3,024	1	,082		
Likelihood Ratio	3,776	1	,052		
Fisher's Exact Test				,077	,039
Linear-by-Linear Association	3,594	1	,058		
N of Valid Cases	266				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,93.

b. Computed only for a 2x2 table

Conclusie: Cramer's V is 0,116. Dit is een zwakke samenhang. Echter is de samenhang niet significant. Als Cramer's V niet significant is, betekent dit dat de twee variabelen onafhankelijk van elkaar zijn. Het maakt niet uit welke waarde de ene variabele heeft, want het heeft geen invloed op de waarde van de andere variabele.

Dummy*continue variabele

Nu zal er worden gekeken naar de samenhang van de dummy-variabelen affiniteit met de PVV en de continue variabelen leeftijd, opleidingsniveau, statusangst en bestaansonzekerheid. Met een t-toets wordt er gekeken of er sprake is van een significant verschil tussen de groep die wel affiniteit heeft met de PVV en de groep die dat niet heeft.

Syntax dummy PVV affiniteit:

```
T-TEST GROUPS=Dummy_PVV_affiniteit(0 1)
/MISSING=ANALYSIS
/VARIABLES=Bestaansonzekerheid Statusangst Opleiding leeftijd
/ES DISPLAY(TRUE)
/CRITERIA=CI(.95).
```

Group Statistics

	Dummy_PVV_affiniteit	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Bestaansonzekerheid	,00	213	2,4763	,60537	,04148
	1,00	53	2,8928	,70205	,09643
Statusangst	,00	213	1,8272	,89095	,06105
	1,00	53	2,4000	1,21908	,16745
Opleiding	,00	213	3,9624	1,41037	,09664
	1,00	53	3,6226	1,43079	,19653
Age of the household member	,00	213	63,58	14,515	,995
	1,00	53	62,04	13,408	1,842

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Bestaansonzekerheid	Equal variances assumed	2,292	,131	-4,337	264	<,001	<,001	-,41648	,09603	-,60556	-,22739
	Equal variances not assumed			-3,967	72,414	<,001	<,001	-,41648	,10498	-,62572	-,20723
Statusangst	Equal variances assumed	8,369	,004	-3,869	264	<,001	<,001	-,57277	,14804	-,86427	-,28127
	Equal variances not assumed			-3,214	66,452	,001	,002	-,57277	,17823	-,92858	-,21696
Opleiding	Equal variances assumed	,020	,889	1,565	264	,059	,119	,33980	,21712	-,08770	,76730
	Equal variances not assumed			1,552	79,051	,062	,125	,33980	,21901	-,09612	,77572
Age of the household member	Equal variances assumed	,471	,493	,701	264	,242	,484	1,540	2,196	-2,783	5,863
	Equal variances not assumed			,736	84,977	,232	,464	1,540	2,093	-2,622	5,701

Conclusie: De gemiddelde score op bestaansonzekerheid voor de mensen die geen affiniteit hebben met de PVV (M = 2,48) was significant lager dan de mensen die wel affiniteit hebben met de PVV ((M = 2,89), $t(264) = -4,34$, $p < 0,001$). De gemiddelde score op statusangst voor de mensen die geen affiniteit hebben met de PVV (M= 1,83) was significant lager dan de mensen die wel affiniteit hebben

met de PVV ((M=2,40),t(66,452)= -3,214, p=0,001). Mensen die affiniteit hebben met de PVV verschillen dus significant van de mensen die geen affiniteit hebben met de PVV als het over bestaansonzekerheid en statusangst gaat.

continue*continue (continue * dummy)

Als laatste van de bivariate variabelen wordt er gekeken naar de Pearson correlation die gebruikt wordt de samenhang te berekenen voor continue met continue variabelen. Er kan met de Pearson correlation test ook de samenhang tussen een dummy en continue variabelen worden uitgerekend. De dummy-variabelen zijn daarom ook meegenomen ter bevestiging van de t-toetsen die al bekend zijn. De Pearson correlation kan een waarde tussen 1 en -1 zijn. De waarde 1 geeft hierbij aan dat er een perfecte positieve lineaire relatie is tussen twee variabelen. Een waarde van -1 geeft een perfecte negatieve lineaire relatie aan tussen twee variabelen. Een waarde van 0 betekent dat er geen lineair verband is tussen de twee variabelen.

Syntax:

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=Dummy_PVV_affiniteit Bestaansonzekerheid Statusangst DummyGeslacht Opleiding  
leeftijd
```

```
/PRINT=TWOTAIL NOSIG FULL
```

```
/MISSING=PAIRWISE.
```

Output:

		Correlations					
		Dummy_PVV_ affiniteit	Bestaansonzekerheid	Statusangst	DummyGeslacht	Opleiding	Age of the household member
Dummy_PVV_ affiniteit	Pearson Correlation	1	,258**	,232**	-,116	-,096	-,043
	Sig. (2-tailed)		<,001	<,001	,058	,119	,484
	N	266	266	266	266	266	266
Bestaansonzekerheid	Pearson Correlation	,258**	1	,349**	,122*	-,254**	,159**
	Sig. (2-tailed)	<,001		<,001	,047	<,001	,009
	N	266	266	266	266	266	266
Statusangst	Pearson Correlation	,232**	,349**	1	,027	-,144*	-,032
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001		,664	,019	,599
	N	266	266	266	266	266	266
DummyGeslacht	Pearson Correlation	-,116	,122*	,027	1	-,044	-,072
	Sig. (2-tailed)	,058	,047	,664		,471	,243
	N	266	266	266	266	266	266
Opleiding	Pearson Correlation	-,096	-,254**	-,144*	-,044	1	-,186**
	Sig. (2-tailed)	,119	<,001	,019	,471		,002
	N	266	266	266	266	266	266
Age of the household member	Pearson Correlation	-,043	,159**	-,032	-,072	-,186**	1
	Sig. (2-tailed)	,484	,009	,599	,243	,002	
	N	266	266	266	266	266	266

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Logistische regressieanalyse

De univariate en bivariate statistieken zijn beschreven om inzicht te geven over de variabelen om nu verder te kunnen gaan met de regressieanalyses. Voor het interpreteren van een logistische regressieanalyse is het belangrijk om naar de odds-ratio te kijken. Deze staan weergegeven in de tabel als Ex(B). De odds-ratio is een manier om te meten hoe waarschijnlijk een bepaalde gebeurtenis is in één groep ten opzichte van een andere groep.

De -2 Log Likelihoodtest wordt ook wel de *deviance* genoemd en is een manier om te analyseren of een model een goede modelfit heeft. Om zo te beoordelen hoe goed het model past bij de gegevens. Een lagere *deviance* wijst op een betere fit van het model. In de Omnibus Tests of Model Coefficients tabel wordt aangegeven hoeveel de *deviance* is verminderd in vergelijking met het vorige model. De bovenste rij in deze tabel geeft de vermindering van de *deviance* aan vergeleken met het vorige model, terwijl de onderste rij de vermindering van de *deviance* vergelijkt met het nulmodel. Het nulmodel is het model zonder voorspellende variabelen.

De Hosmer-Lemeshow toets wordt gebruikt om de modelfit te beoordelen. Een niet-significante waarde ($p > 0,05$) in deze test betekent dat het model goed past bij de data. De nulhypothese van de Hosmer-Lemeshow toets stelt dat er geen verschil is tussen de waargenomen en verwachte uitkomsten. Een niet-significante toets houdt dus in dat het model mogelijk een goede fit is.

In Model 1 wordt de afhankelijke variabele affiniteit met de PVV geschat door de controlevariabelen. In Model 2 wordt de afhankelijke variabele affiniteit met de PVV geschat door de controlevariabelen en de onafhankelijke variabele bestaansonzekerheid. In Model 4 wordt naast bestaansonzekerheid ook de onafhankelijke variabele statusangst toegevoegd.

Syntax:

```
LOGISTIC REGRESSION VARIABLES Dummy_PVV_affiniteit
/METHOD=ENTER DummyGeslacht Opleiding leeftijd
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid
/METHOD=ENTER Statusangst
/PRINT=GOODFIT CI(95)
/CRITERIA=PIN(0.05) POUT(0.10) ITERATE(20) CUT(0.5).
```

Output:

Model 1

Block 1: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	7,883	3	,049
	Block	7,883	3	,049
	Model	7,883	3	,049

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	5,671	8	,684

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	257,776 ^a	,029	,046

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Variables in the Equation

Step 1 ^a		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
	DummyGeslacht	-,708	,352	4,041	1	,044	,493	,247	,982
	Opleiding	-,205	,112	3,332	1	,068	,814	,653	1,015
	Age of the household member	-,013	,011	1,421	1	,233	,987	,965	1,009
	Constant	,455	,924	,242	1	,622	1,576		

a. Variable(s) entered on step 1: DummyGeslacht, Opleiding, Age of the household member.

Model 2

Block 2: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	19,472	1	<,001
	Block	19,472	1	<,001
	Model	27,354	4	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	238,305 ^a	,098	,155

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	9,450	8	,306

Variables in the Equation

Step 1 ^a		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
	DummyGeslacht	-,940	,371	6,413	1	,011	,391	,189	,809
	Opleiding	-,098	,120	,677	1	,411	,906	,717	1,146
	Age of the household member	-,020	,012	2,872	1	,090	,980	,957	1,003
	Bestaansonzekerheid	1,155	,277	17,395	1	<,001	3,173	1,844	5,458
	Constant	-2,544	1,178	4,660	1	,031	,079		

a. Variable(s) entered on step 1: Bestaansonzekerheid.

Model 4

Block 3: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	3,979	1	,046
	Block	3,979	1	,046
	Model	31,333	5	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	234,326 ^a	,111	,176

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Hosmer and Lemeshow Test

Step	Chi-square	df	Sig.
1	9,070	8	,336

Variables in the Equation

		B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
								Lower	Upper
Step 1 ^a	DummyGeslacht	-,946	,376	6,318	1	,012	,388	,186	,812
	Opleiding	-,081	,122	,446	1	,504	,922	,726	1,170
	Age of the household member	-,018	,012	2,172	1	,141	,982	,959	1,006
	Bestaansonzekerheid	,954	,292	10,672	1	,001	2,595	1,464	4,598
	Statusangst	,324	,163	3,968	1	,046	1,383	1,005	1,902
	Constant	-2,878	1,203	5,723	1	,017	,056		

a. Variable(s) entered on step 1: Statusangst.

Lineaire regressieanalyse voor Model 3a en 3b

In Model 3^a en 3^b is statusangst de afhankelijke variabele. Dit is een continue variabele. Om deze reden is er gebruik gemaakt van een lineaire regressieanalyse. Er zal nog kort even langs de SPSS output worden gegaan. In de tabel descriptieve statistieken staan gemiddelden, standaarddeviatie en N. In de tabel *Model Summary* staan Modelfit maten. De R^2 kan als meetinstrument worden gebruikt om de Modelfit te meten. R^2 is het percentage van de variabiliteit in de afhankelijke variabele dat wordt verklaard door de onafhankelijke variabelen. Hoe hoger de R^2 de beter het model past bij de data. Een andere belangrijke waarde uit deze tabel is de *F-change*. De *F-change* meet of de toegevoegde variabelen het Model significant verbeteren. *Sig. F Change* geeft dan ook aan of deze waarde significant is.

De laatste belangrijke tabel is de coefficients. Deze tabel geeft de hellingen en standaarddeviaties die in de resultatenparagraaf ook zijn weergegeven in tabel 4.

Syntax:

```
REGRESSION
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL CHANGE
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Statusangst
/METHOD=ENTER DummyGeslacht Opleiding leeftijd
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)
/SAVE PRED ZPRED COOK LEVER RESID ZRESID.
```

Output:

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Statusangst	1,9414	,98954	266
Bestaansonzekerheid	2,5593	,64628	266
DummyGeslacht	,3571	,48006	266
Opleiding	3,8947	1,41828	266
Age of the household member	63,27	14,290	266

Model Summary^c

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			
						F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,157 ^a	,025	,014	,98284	,025	2,209	3	262	,087
2	,368 ^b	,135	,122	,92721	,111	33,377	1	261	<,001

a. Predictors: (Constant), Age of the household member, DummyGeslacht, Opleiding

b. Predictors: (Constant), Age of the household member, DummyGeslacht, Opleiding, Bestaansonzekerheid

c. Dependent Variable: Statusangst

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6,402	3	2,134	2,209	,087 ^b
	Residual	253,083	262	,966		
	Total	259,485	265			
2	Regression	35,097	4	8,774	10,206	<,001 ^c
	Residual	224,388	261	,860		
	Total	259,485	265			

a. Dependent Variable: Statusangst

b. Predictors: (Constant), Age of the household member, DummyGeslacht, Opleiding

c. Predictors: (Constant), Age of the household member, DummyGeslacht, Opleiding, Bestaansonzekerheid

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	2,613	,359		7,271	<,001		
	DummyGeslacht	,032	,126	,016	,255	,799	,991	1,009
	Opleiding	-,108	,043	-,155	-2,487	,014	,962	1,039
	Age of the household member	-,004	,004	-,060	-,963	,336	,959	1,043
2	(Constant)	1,255	,413		3,043	,003		
	DummyGeslacht	-,055	,120	-,027	-,456	,649	,976	1,025
	Opleiding	-,053	,042	-,076	-1,263	,208	,913	1,095
	Age of the household member	-,007	,004	-,104	-1,753	,081	,943	1,060
	Bestaansonzekerheid	,534	,092	,349	5,777	<,001	,908	1,101

a. Dependent Variable: Statusangst

Bijlage 3:

Assumpties controleren van de lineaire regressieanalyse van Model 1,2 en 4.

In eerste instantie was er gekozen voor het doen van een lineaire regressieanalyse. Echter werd al snel duidelijk dat drie van de vier assumpties geschonden werd. Er is voor gekozen de assumptieschendingen weer te geven om zo te benadrukken dat een logistische regressieanalyse een betere keuze is.

1. **Onafhankelijke observaties:** Bij het LISS panel kunnen meerdere respondenten uit hetzelfde huishouden mee doen met de maandelijkse enquêtes. Hierdoor is er niet vanzelfsprekend sprake van onafhankelijke observaties. In dit onderzoek is er dan ook voor gekozen om alleen de respondenten te selecteren die aangaven het hoofd van het huishouden te zijn. Hierdoor kan er worden gesproken over onafhankelijke observaties.
2. **Lineariteit:** In figuur 4 is te zien dat het gemiddelde van de residuen ongeveer 0 is voor elke set van x-waarden. De puntenwolk is echter niet willekeurig. De assumptie van lineariteit wordt dan ook geschonden. Dit wordt bevestigd in figuur 5 waar in het partial regression plot geen enkele vorm van lineariteit te vinden is.
3. **Homoscedasticiteit:** De standaarddeviatie van de residuen moet constant zijn voor elke set van waarden van de x-as. Er is geen sprake van een willekeurige wolk. Om deze reden wordt deze assumptie geschonden.
4. **Normaliteit:** In figuur 2 is de regressie van de gestandaardiseerde residuen van de afhankelijke variabele affiniteit met de PVV weergegeven. De stippen lopen niet helemaal recht over de 45 graden lijn. Dit is ook terug te zien in het histogram in figuur 2. Er is hier een piek te zien aan de linkerkant van de verdeling. De assumptie van normaliteit wordt dan ook geschonden.

Syntax:

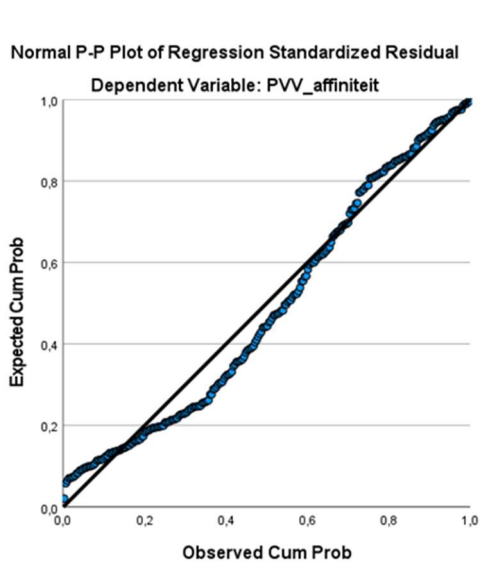
```
REGRESSION  
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT PVV_affiniteit
```

```

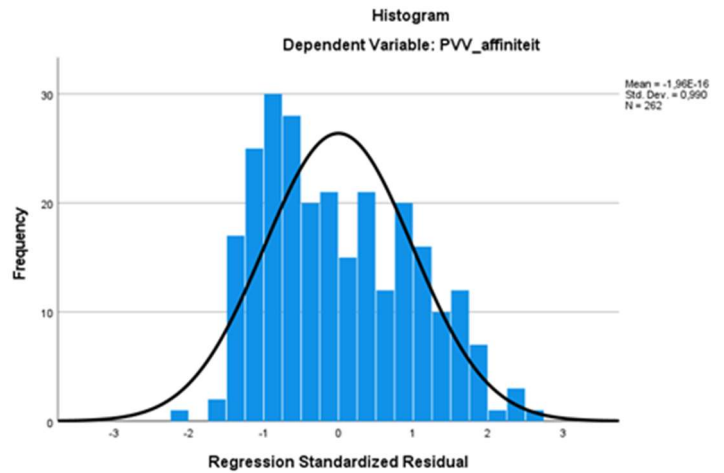
/METHOD=ENTER Opleiding DummyGeslacht leeftijd
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid
/METHOD=ENTER Statusangst
/SCATTERPLOT=(*ZPRED ,*ZRESID)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).

```

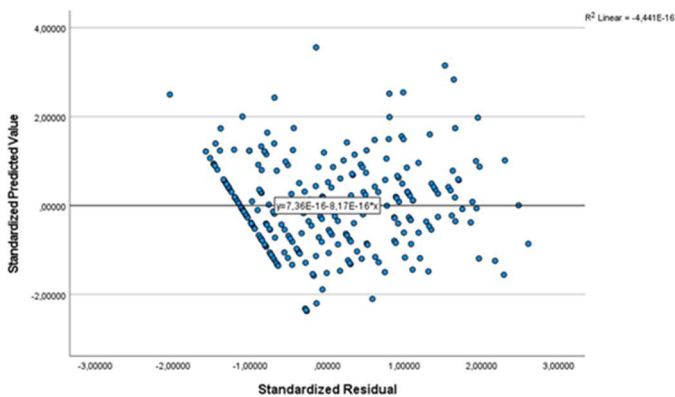
Output:

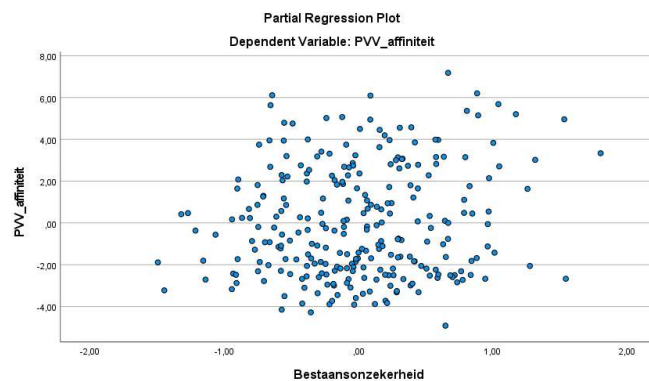
Figuur 2: PP- Plot van de regressie van de gestandaardiseerde residuen van de afhankelijke variabele affiniteit met de PVV

Figuur 3: Histogram van de gestandaardiseerde residuen van de afhankelijke variabele affiniteit met de PVV

Figuur 4: Spreidingsdiagram van de gestandaardiseerde residuen van affiniteit hebben met de PVV voorspeld uit de voorspelde gestandaardiseerde onafhankelijke variabelen

Figuur 5: Partial regression plot van bestaansonzekerheid en statusangst

Assumpties controleren van de logistische regressieanalyse van Model 1, 2 en 4.

Bij een logistische regressieanalyse is er één assumptie die moeten worden gecontroleerd. Er moet namelijk sprake zijn van **onafhankelijke observaties**. In het LISS panel is dit niet het geval omdat er respondenten uit hetzelfde huishouden de vragenlijsten kunnen invullen. Om toch aan deze assumptie te voldoen en er zo voor te zorgen dat er geen sprake is van afhankelijke observaties is er geselecteerd op huis houdhoofden. Dit is terug te vinden in bijlage 1. De assumptie van onafhankelijke observaties wordt dus niet geschonden.

Naast het controleren over er sprake is van onafhankelijke observaties is het belangrijk te onderzoeken of er sprake is van **multicollineariteit**. Multicollineariteit betekent dat er een sterk verband is tussen de onafhankelijke voorspellende variabelen. Dit kan er namelijk voor zorgen dat het regressiemodel slechter wordt voorspelt omdat de verklarende variabelen elkaar voorspellen en daardoor is er geen sprake van een extra variantie die verklaard wordt in het regressiemodel. Multicollineariteit kan worden onderzocht met de VIF-scores. Als deze boven de 4 zijn betekent dat er sprake is van problematische waarde en dat er sprake is van multicollineariteit. De VIF-scores kunnen via een lineaire regressieanalyse worden berekend. De SPSS syntax en output worden hieronder weergegeven. De hoogste VIF-score is 1,242 voor bestaansonzekerheid. Dit zit ver onder 4. Er is daarom geen sprake van multicollineariteit.

Controleren voor VIF score:

```
Syntax:  
REGRESSION  
  /MISSING LISTWISE  
  /STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL  
  /CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
  /NOORIGIN  
  /DEPENDENT Dummy_PVV_affiniteit  
  /METHOD=ENTER DummyGeslacht Opleiding leeftijd  
  /METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid  
  /METHOD=ENTER Statusangst.
```

Output:

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	,494	,145		3,407	<,001		
	DummyGeslacht	-,106	,051	-,127	-2,075	,039	,991	1,009
	Opleiding	-,032	,018	-,115	-1,856	,065	,962	1,039
	Age of the household member	-,002	,002	-,074	-1,184	,237	,959	1,043
2	(Constant)	,051	,170		,299	,765		
	DummyGeslacht	-,134	,050	-,161	-2,709	,007	,976	1,025
	Opleiding	-,015	,017	-,052	-,842	,400	,913	1,095
	Age of the household member	-,003	,002	-,109	-1,805	,072	,943	1,060
	Bestaansonzekerheid	,174	,038	,282	4,574	<,001	,908	1,101
3	(Constant)	-,024	,172		-,137	,891		
	DummyGeslacht	-,131	,049	-,157	-2,664	,008	,975	1,026
	Opleiding	-,011	,017	-,041	-,664	,507	,908	1,102
	Age of the household member	-,003	,002	-,094	-1,557	,121	,932	1,073
	Bestaansonzekerheid	,143	,040	,231	3,555	<,001	,805	1,242
	Statusangst	,059	,025	,147	2,343	,020	,865	1,156

a. Dependent Variable: Dummy_PVV_affiniteit

Assumpties controleren van de lineaire regressieanalyse voor Model 3a en 3b

Bij een lineaire regressieanalyse zijn er 4 assumpties die moeten worden gecontroleerd.

1. **Onafhankelijke cases**, zoals al eerder is beschreven, is er in dit onderzoek door te selecteren op hoofd huishouden (bijlage 1) sprake van onafhankelijke observaties.
2. **Lineariteit**: het gemiddelde van de residuen is ongeveer 0 voor elke set van x-waarden. Dit is terug te zien in figuur 8. De puntenwolk is dus gelijk aan 0. Er is dus een lineair verband tussen de afhankelijke variabele statusangst en de onafhankelijke variabelen bestaansonzekerheid. De assumptie van lineariteit wordt niet geschonden. Dit wordt ook bevestigd door het partial regression plot van bestaansonzekerheid en statusangst in figuur 9. Hier is een lineair verband te zien.
3. **Homoscedasticiteit**: De standaarddeviatie van de residuen moet constant zijn voor elke set van waarden van de x-as. Om dit te controleren is er een spreidingsdiagram gemaakt waarbij de gestandaardiseerde residuen (x-as) tegenover de gestandaardiseerde voorspelde waarde (y-as) worden gezet. In figuur 8 is te zien dat de spreiding niet helemaal willekeurig is. Aan de linkerkant zijn er aanzienlijk meer residuen in het spreidingsdiagram. Dit is te verklaren aan het

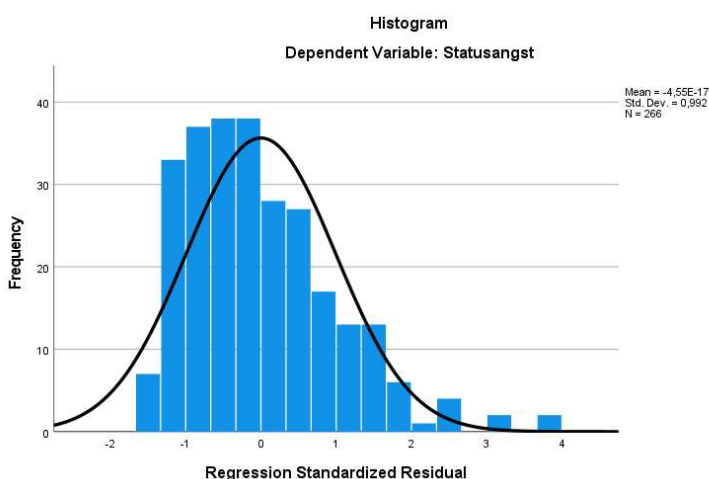
feit dat er heel veel respondenten zijn die de waarde 0 hebben gescoord op statusangst. De assumptie van homoscedasticiteit wordt een beetje geschonden.

4. **Normaliteit:** In de output is in figuur 7 een p-p plot te zien. Dit is de regressie van de gestandaardiseerde residuen van de afhankelijke variabele statusangst. De stippen lopen niet helemaal recht over de 45 graden lijn. Maar deze afwijking is niet problematisch. De kleine afwijking is ook terug te zien in het histogram van de residuen figuur 6. Deze is ook in de output toegevoegd. Er is hier een kleine piek te zien aan de linkerkant van de verdeling. Echter lijkt de verdeling van de residuen voor de rest redelijk normaal verdeelt. De assumptie van normaliteit wordt dan ook niet geschonden.

Syntax:

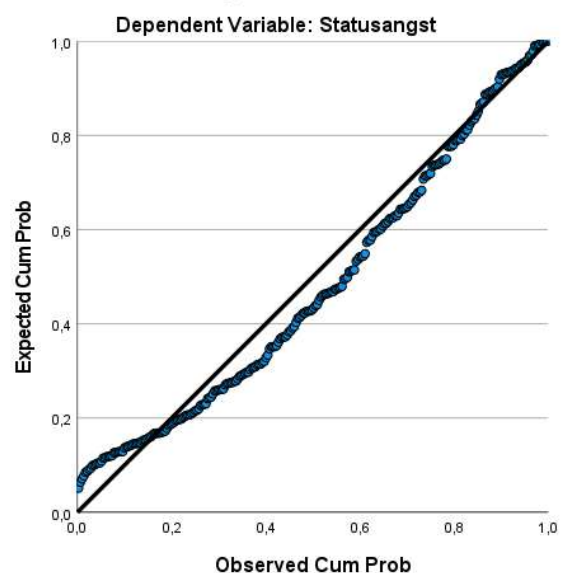
```
REGRESSION
/DESCRIPTIVES MEAN STDDEV CORR SIG N
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT Statusangst
/METHOD=ENTER Opleiding DummyGeslacht leeftijd
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid
/PARTIALPLOT ALL
/SCATTERPLOT=(*ZPRED ,*ZRESID)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).
```

Output:

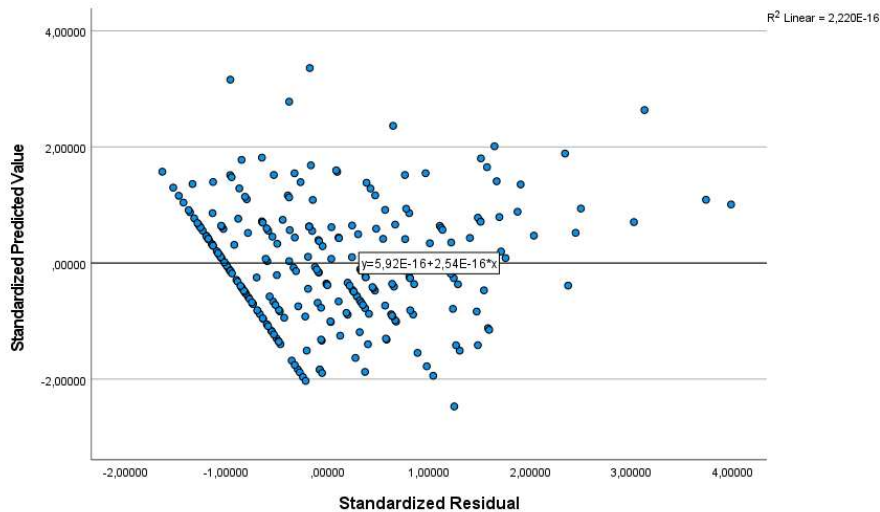

Figuur 6: Histogram van de gestandaardiseerde residuen van de afhankelijke variabele statusangst

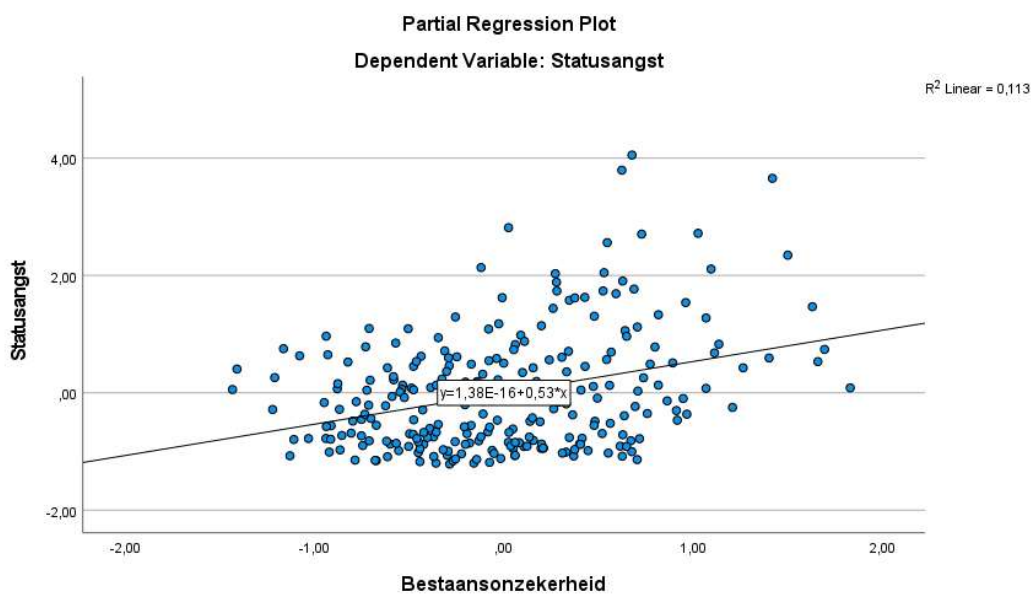
Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Figuur 7: PP- Plot van de regressie van de gestandaardiseerde residuen van de afhankelijke variabele statusangst

Figuur 8: Spreidingsdiagram van de gestandaardiseerde residuen van statusangst voorspeld uit de voorspelde gestandaardiseerde onafhankelijke variabelen

Figuur 9: Partial regression plot van bestaansonzekerheid en statusangst

Outliers

Er zijn verschillende mogelijkheden om te kijken naar outliers. In dit onderzoek is ervoor gekozen om op twee verschillende manieren onderzoek te doen naar outliers. De eerste methode is om te kijken naar de leverage. Deze waarde geeft aan in hoeverre een punt trekt aan de regressielijn. Een

casenummer met een hoge leverage heeft een grote invloed op de ligging van de regressielijn. Het is daarom belangrijk bewust te zijn van deze waarde aangezien het de betrouwbaarheid en nauwkeurigheid van het model kan verminderen. De vuistregel bij de leverage die in dit onderzoek wordt gebruikt is:

$$\text{Leverage waarde mogelijk problematisch} > \frac{3p}{n} = \frac{3 \times 6}{266} = 0,0676 \approx 0,07$$

Er zijn twee cases die hoger dan 0,07 scoren op de leverage. Dit zijn 819226 (= 0,06907) en 838653 (= 0,07382). Punt 884811 (= 0,06755) valt nog net binnen de waarde van de leverage maar zit wel op het randje. Het is daarom belangrijk dit punt in de gaten te houden. Deze punten zijn in tabel 5 ook nog weergegeven samen met de Cook's distance.

De Cook's distance is namelijk de tweede methode voor het analyseren van outliers. Cook's distance is het product van studentized residuals en leverage. Cook's distance wordt berekend voor elk punt in de dataset en meet de verandering in de regressiecoëfficiënten als dat bepaalde punt wordt weggelaten. Hoe groter de Cook's distance is hoe groter de invloed van het betreffende punt. Als de Cook's Distance groter is dan 1 is dit problematisch. Dit komt echter niet vaak voor. In dit onderzoek wordt berekend of een case een hoge Cook's distance heeft door de formule:

$$\text{Cook's distance waarde mogelijk problematisch} > \frac{4}{n} = 0,015$$

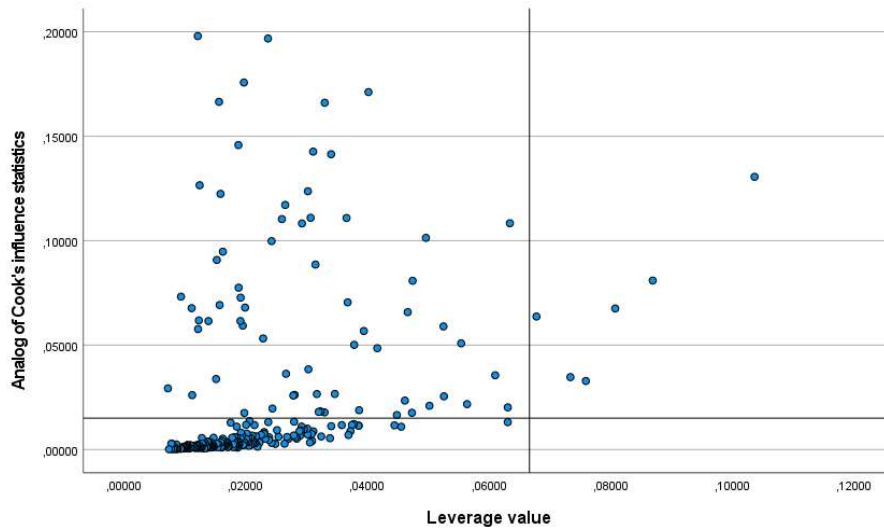
Er zijn een paar punten die een hoger scoren op de Cook's distance dan 0,015. In totaal gaat het om 23 punten. Deze punten zijn terug te vinden in tabel 5. De verdeling van de Cook's distance en leverage zijn in een spreidingsdiagram gezet om zo een grafische weergave te geven van de verdeling.

Syntax:

```
LOGISTIC REGRESSION VARIABLES Dummy_PVV_affiniteit
/METHOD=ENTER leeftijd DummyGeslacht Opleiding
/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid
/METHOD=ENTER Statusangst
/SAVE=COOK LEVER
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10) ITERATE(20) CUT(.5).
```

```
GRAPH
/SCATTERPLOT(BIVAR)=LEV_1 WITH COO_1
/MISSING=LISTWISE.
```

Output:

Zoals te zien is in de spreidingsdiagram tussen leverage en de cook's distance zijn er veel respondenten hoger scoren dan de grens van 0,015 die voor Cook's distance werd gebruikt. Er zijn enkele respondenten die op de leverage waarde hoger scoren dan de grens die in eerste instantie was opgesteld. Als alle respondenten uit de steekproef worden gehaald die boven de grenzen van leverage of boven cook's distance komen wordt de steekproef veel kleiner en blijft er maar één respondent over die affiniteit heeft met de PVV. Hier kan uit worden opgemaakt dat respondenten die affiniteit hebben met de PVV überhaupt hoog scoren op bestaansonzekerheid en statusangst en dat juist deze outliers interessant zijn voor dit onderzoek.

Syntax:

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(positie = 1 & cr22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0 & herkomstgroep = 0 &

Missing_value = 1 & COO_1 < 0.01509 & LEV_1 < 0.06665).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'positie = 1 & cr22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0 & herkomstgroep '+

'= 0 & Missing_value = 1 & COO_2 < 0.01509 & LEV_2 < 0.06665 (FILTER)'.
 VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.
 EXECUTE.

FREQUENCIES VARIABLES=Dummy_PVV_affiniteit
 /ORDER=ANALYSIS.

Output:

Statistics			Dummy_PVV_affiniteit				
Dummy_PVV_affiniteit			Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent	
N	Valid	192	Valid	,00	191	99,5	99,5
	Missing	0		1,00	1	,5	,5
			Total		192	100,0	100,0

Er zijn een paar outliers die op cook's distance en op leverage waarde hoog scoren. Die staan in tabel 6 weergegeven. Naast de leverage en cook's distance is er ook de waarde die deze respondenten hebben gescoord op de variabele affiniteit met de PVV, statusangst en bestaansonzekerheid genoteerd. Opvallend is dat al deze respondenten vrij hoog scoren op bestaansonzekerheid. Daarnaast hebben casenummer 838653 en 884811 de hoogste mate van statusangst in de steekproef. Omdat dit juist de respondenten zijn waar in dit onderzoek onderzoek naar wordt gedaan is er voor gekozen deze respondenten in de steekproef te houden. Er zal echter wel een nieuwe logistische regressieanalyse worden gedaan om zo te onderzoeken wat het verschil is als deze acht cases niet worden mee genomen.

De resultaten van de analyse zonder outliers laat zien dat er nog steeds een sterk effect is tussen affiniteit met de PVV en bestaansonzekerheid. Echter verandert het effect van statusangst op affiniteit met de PVV van significant naar niet significant na het weghalen van de acht outliers. Dit is te verklaren doordat twee outliers juist de hoogste scores hadden die was gescoord op statusangst en juist deze hoge scores op statusangst waren in de steekproef schaars terwijl deze mensen juist interessant waren voor dit onderzoek. Om deze reden is ervoor gekozen deze outliers in de steekproef te houden.

Tabel 6: outliers en de waardes die zij scoorden op de variabelen affiniteit met de PVV, statusangst en bestaansonzekerheid

Casenummer	Leverage waarde	Cook's distance	affiniteit met de PVV	Statusangst t	bestaansonzekerheid
838653	0,10497	0,09844	2	6	3,33
884811	0,09876	0,12303	6,5	5,8	3,2
809509	0,08892	0,11562	1	4,8	3,5
881600	0,07798	0,0699	8	5	2,65
866067	0,07688	0,06452	7	4	3,85

890469	0,07511	0,03181	7,5	2,2	4,3
831338	0,07236	0,033	2	2,4	3,6
844036	0,06691	0,06333	0,5	2,6	4,4

Syntax:

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(positie = 1 & cr22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0 & herkomstgroep = 0 &

Missing_value = 1 & nomem_encr ~= 838653 & nomem_encr ~= 884811 & nomem_encr ~= 844036 & nomem_encr

~= 809509 & nomem_encr ~= 881600 & nomem_encr ~= 866067 & nomem_encr ~= 890469 & nomem_encr ~=

831338).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'positie = 1 & cr22o_m > 0 & cv23o_m2 > 0 & og22f_m > 0 &

herkomstgroep '+

'= 0 & Missing_value = 1 & nomem_encr ~= 838653 & nomem_encr ~= 884811 & nomem_encr ~= '+

'844036 & nomem_encr ~= 809509 & nomem_encr ~= 881600 & nomem_encr ~= 866067 & no... (FILTER)'.
(FILTER)'.
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_\$ (f1.0).
FILTER BY filter_\$.
EXECUTE.

LOGISTIC REGRESSION VARIABLES Dummy_PVV_affiniteit

/METHOD=ENTER DummyGeslacht Opleiding leeftijd

/METHOD=ENTER Bestaansonzekerheid

/METHOD=ENTER Statusangst

/PRINT=CI(95)

/CRITERIA=PIN(0.05) POUT(0.10) ITERATE(20) CUT(0.5).

Output:

Block 1: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	6,592	3	,086
	Block	6,592	3	,086
	Model	6,592	3	,086

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	244,241 ^a	,025	,041

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
							Lower	Upper
Step 1 ^a DummyGeslacht	-,668	,364	3,370	1	,066	,513	,251	1,046
Opleiding	-,203	,116	3,051	1	,081	,816	,650	1,025
Age of the household member	-,011	,012	,821	1	,365	,989	,966	1,013
Constant	,206	,978	,045	1	,833	1,229		

a. Variable(s) entered on step 1: DummyGeslacht, Opleiding, Age of the household member.

Block 2: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

Step	Step	Chi-square	df	Sig.
1	Step	16,833	1	<,001
	Block	16,833	1	<,001
	Model	23,425	4	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	227,408 ^a	,087	,140

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
							Lower	Upper
Step 1 ^a DummyGeslacht	-,859	,379	5,139	1	,023	,424	,202	,890
Opleiding	-,088	,125	,498	1	,480	,916	,717	1,169
Age of the household member	-,018	,013	2,063	1	,151	,982	,958	1,007
Bestaansonzekerheid	1,163	,299	15,148	1	<,001	3,198	1,781	5,744
Constant	-2,779	1,266	4,819	1	,028	,062		

a. Variable(s) entered on step 1: Bestaansonzekerheid.

Block 3: Method = Enter

Omnibus Tests of Model Coefficients

		Chi-square	df	Sig.
Step 1	Step	2,524	1	,112
	Block	2,524	1	,112
	Model	25,949	5	<,001

Model Summary

Step	-2 Log likelihood	Cox & Snell R Square	Nagelkerke R Square
1	224,884 ^a	,096	,154

a. Estimation terminated at iteration number 5 because parameter estimates changed by less than ,001.

Variables in the Equation

	B	S.E.	Wald	df	Sig.	Exp(B)	95% C.I. for EXP(B)	
							Lower	Upper
Step 1 ^a								
DummyGeslacht	-,820	,381	4,644	1	,031	,440	,209	,928
Opleiding	-,070	,127	,302	1	,583	,933	,728	1,196
Age of the household member	-,017	,013	1,776	1	,183	,983	,959	1,008
Bestaansonzekerheid	1,002	,314	10,221	1	,001	2,725	1,474	5,038
Statusangst	,297	,187	2,521	1	,112	1,346	,933	1,943
Constant	-3,085	1,290	5,722	1	,017	,046		

a. Variable(s) entered on step 1: Statusangst.

Conclusie: de acht outliers hebben sterk effect op het significantieniveau van statusangst (OR=1,346, p=0,112). Op het effect van bestaansonzekerheid op affiniteit met de PVV hebben de acht outliers weinig effect. Er is nog steeds sprake van sterk significant effect (OR=2,725, p=0,001).

Bijlage 4: Gebruik AI-software

Ik heb ChatGPT gebruikt voor vier verschillende functies.

Ten eerste heb ik het gebruikt voor spelling en grammatica controle. Dit heb ik gedaan door stukjes tekst in ChatGPT te zetten en te vragen of de gegeven alinea grammaticaal en qua spelling correct zijn. ChatGPT heeft vaak ook aanbevelingen voor het vloeiender en begrijpelijker maken van de tekst. Ik heb deze aanbevelingen bekeken en als het een toevoeging was op mijn tekst heb ik dit aangepast.

Het is belangrijk de output die ChatGPT geeft goed te controleren. Zo is deze AI-software officieel een Engelse software en kan er daarom soms sprake zijn van spellingsfouten. Een voorbeeld is hieronder weergegeven. In de Nederlandse taal schrijf je ervan uitgaande namelijk niet aan elkaar. Daarom heb ik veel wat ChatGPT schreef nog gecontroleerd op *Onzetaal.nl*. Wat er uiteindelijk voor zorgde dat alles eigenlijk twee keer gecontroleerd werd.

Vraag aan ChatGPT: Schrijf je ervan uitgaande aan elkaar of niet?

ChatGPT: Het correcte gebruik is "ervanuitgaande" als één woord, dus aan elkaar geschreven.

Ten tweede heb ik ChatGPT gebruikt om soms bondiger mijn alinea's te schrijven. Ik heb de neiging om heel veel randzaken te benoemen en vaak hetzelfde twee keer in een alinea te zetten. Je kan aan ChatGPT vragen of er herhaling plaatsvindt in je alinea om deze er zo uiteindelijk uit te halen. Achteraf gezien is dit niet iets wat ChatGPT goed kan. ChatGPT kan niet goed inhoudelijk kijken naar de gegeven tekst om te kijken of er sprake is van herhaling. Er moet zelf dus nog goed naar de eigen zinsopbouw en mogelijke herhaling worden gekeken.

Ten derde heb ik ChatGPT gebruikt voor verhelpen van onduidelijkheden in SPSS en mijn resultaten als ik hier zelf niet helemaal uitkwam. Een voorbeeld hiervan is dat ik niet meer goed wist hoe een t-toets moest worden afgelezen. Het was mij onduidelijk als je de Levene's test uit SPSS rolde welke T-toets je moest gebruiken. Een voorbeeld hiervan:

Vraag aan ChatGPT: Kun je een voorbeeld geven welke t-toets je moet kiezen bij de Levene's test?

Voorbeeld:

Stel je voert een t-toets uit en Levene's test geeft aan dat de varianties gelijk zijn ($p > 0,05$). Je gebruikt dus de rij "Equal variances assumed".

- **t-waarde:** 2.5
- **df:** 200
- **p-waarde:** 0.014

In dit voorbeeld is de p-waarde 0.014, wat kleiner is dan 0.05. Dit betekent dat er een statistisch significant verschil is tussen de twee groepen. Je kunt concluderen dat de gemiddelde scores van de twee groepen significant van elkaar verschillen.

Ik heb ook geprobeerd ChatGPT te gebruiken om de kansen van de odds-ratio te berekenen. Dit ging helemaal fout. Hij berekende het helemaal verkeerd.

Vraag aan Chat: kan je ook iets over de kansen zeggen?

ChatGPT: Zeker, laten we de odds-ratio's omzetten naar kansen om het begrijpelijker te maken. Statusangst: De odds-ratio van 1,383 voor statusangst betekent dat bij een toename van één eenheid in statusangst, de kans op affiniteit met de PVV met ongeveer 38,3% toeneemt. Met andere woorden, als de statusangst van een persoon met één eenheid toeneemt, wordt de kans dat die persoon affiniteit heeft met de PVV ongeveer 38,3% hoger.

Bestaansonzekerheid: De odds-ratio van 3,173 voor bestaansonzekerheid betekent dat bij een toename van één eenheid in bestaansonzekerheid, de kans op affiniteit met de PVV met ongeveer 217,3% toeneemt. Dit betekent dat als de bestaansonzekerheid van een persoon met één eenheid toeneemt, de kans dat die persoon affiniteit heeft met de PVV ongeveer 217,3% hoger wordt.

Ten vierde heb ik ChatGPT gebruikt voor het beginnen met mijn conclusie en discussie. Ik vond het lastig hier mee te starten en de goede insteek te bepalen voor dit stuk tekst. Om een idee te krijgen van een mogelijke invalshoek stelde ik een paar vragen aan ChatGPT. Een voorbeeld is hieronder daarvan weergegeven. Een nadeel hiervan is dat ChatGPT soms heel holle antwoorden geeft waar je eigenlijk niet zoveel mee kan.

Vraag aan ChatGPT: Als je in een kleine steekproef een groot effect die heel significant is wat kan je dan zeggen over de betrouwbaarheid en validiteit?

ChatGPT

Als je in een kleine steekproef een groot effect vindt dat zeer significant is, zijn er enkele overwegingen met betrekking tot betrouwbaarheid en validiteit die in acht genomen moeten worden:

1. **Betrouwbaarheid:**

- **Hoge Significantie:** Een zeer significante uitkomst wijst erop dat het effect waarschijnlijk niet door toeval wordt veroorzaakt. Dit vergroot de betrouwbaarheid van de bevindingen binnen de context van de steekproef.
- **Variabiliteit:** Desondanks blijft een kleine steekproef gevoelig voor variabiliteit. Toevallige factoren kunnen een grotere invloed hebben, waardoor de resultaten minder stabiel zijn bij herhaalde metingen of bij uitbreiding naar een grotere steekproef.....

Kortom is het belangrijk alles wat ChatGPT schrijft te controleren. Hierdoor heeft het een positieve invloed gehad op mijn leerproces omdat ik de inhoud die ChatGPT schreef controleerde doormiddel van taalsites en bronnen en hierdoor weer nieuwe dingen leerde.